Anul VI. 15 Iunie—1 Iulie, 1912. Nr. 12—13.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIEAŢA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

REDACTOR:

Dr. NICOLAE BĂLAN.

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, STRADA REISSENFELS, 11.

CUPRINSUL:

SIBIIU.
TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.
1912.

Anul VI. 15 Iunie—1 Iulie, 1912. Nr. 12—13.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

Pentru onorații abonați.

Numai Dumnezeu știe cu câte greutăți și jertfe morale am susținut această revistă șase ani și jumătate! Nu ne-am plâns la nimeni și nu ne-am dat la o parte din calea greutăților mari și multe, ce le-am întâmpinat, ci am lucrat înainte, în liniște și cu răbdare, însuflețiți de convingerea că săvârșim o lucrare necesară și folositoare, o operă de întărire a conștiinței creștinești a preoțimii și bisericii noastre. Această convingere ni-s'a întărit și mai mult, văzând cum vieața spirituală-morală a preoțimii și bisericii noastre e cam negligată, căci mulți din cei chemați să o cultive și îndrume, sunt preocupați aproape exclusiv de chestiuni administrative și gospodărești, cari sunt și ele folositoare, dar nu sunt chestiunile de căpetenie pe cari are să le rezolve o biserică.

Ne-am dat seamă, că între astfel de împrejurări, e o datorie morală să ținem aprinsă această *luminiță spirituală* în biserica noastră și să o facem să devină din ce în ce mai mult un *izvor de putere sufletească* mai ales pentru preoțimea noastră.

Ca să contribuim și mai mult la realizarea acestui scop, pe lângă această revistă am început să publicăm și *«Biblioteca bunului păstor»*, din care au apărut până acum trei numere și pe care o împărțim *gratuit* celor ce-și achită întreg abonamentul la revistă până la terminele ce le indicăm noi.

Dar această lucrare culturală nu se poate face fără mijloacele materiale de lipsă. Jertfele morale le-am adus cu bucurie, *dar pe cele materiale nu avem de unde,* căci de-am aveà, le-am

aduce şi pe acestea. Fiind abonamentele singura resursă materială din care facem faţă cheltuielilor mari avute cu tiparul, *aşteptăm ca onoraţii abonaţi să-şi împlinească şi ei datoria,* precum ne-am împlinit-o noi. Cu regret trebue să constatăm, că pe lângă toate provocările şi rugămintele noastre, numărul restanţierilor de pe anii trecuţi e încă foarte mare, aşa încât n'am putut acoperì cheltuielile tiparului. Îngrămădindu-ni-se acum datoria la tipografie, suntem siliţi să facem chiar la acest loc ultimul *apel la cinstea cetitorilor noştri,* ca să binevoiască a-şi achità în cel mai scurt timp restanţele. Trebue să înţeleagă oricine, mai ales preot fiind, *că nu e lucru cinstit să primeşti o revistă anul întreg ori chiar mai mulţi ani, fără să achiţi preţul abonamentului,* pe care după legea de presă eşti obligat să-l plăteşti! Sperăm că onoraţii cetitori nu ne vor silì să cerem sprijinul acestei legi.

Pentru toţi restanţierii punem deci ziua ***de 1 August st. n. a. c. ca ultim termin de plată!***

Redacţia şi administraţia
„Revistei Teologice".

DESPRE ADAOSUL FILIOQUE FĂCUT LA SIMBOL.

Cu toatecă există între biserica greacă şi cea latină o deosebire, care poate fi considerată ca întâia obârşie şi ca cauza principală a menţinerii desbinării, lumea pune întotdeauna în primul rang al controverselor pe cea despre Purcederea Duhului Sfânt, şi face din ea subiectul celor mai întinse discuţiuni teologice.

S'a întâmplat în anul 653, că cincizeci de episcopi şi zece abaţi, formând a optălea sinod din Toledo, compuseră câteva canoane şi puseră în frunte faimosul adaos *Filioque,* care alterà dogma purcederii Sfântului Duh, aşa cum fusese ea stabilită în mod definitiv de aproape trei veacuri în al doilea sinod universal. Cu toate acestea, luând în considerare antecedenţele aceleiaşi biserici şi oarecari fapte, cari urmară, putem crede, că această alterare n'a trecut îndată preste Spania gotică, şi că poatecă ea nu s'a extins iute nici asupra provinciilor ei. Într'adevăr, al optălea sinod, despre care se vorbeşte, nu se despărţià decât cu 64 ani de un alt sinod, care, conchemat în acelaş oraş de către regele Recared pentru a întărì convertirea Vizigoţilor, a primit în mod

solemn cele dintâi patru sinoade ecumenice şi a cuprins în unul din canoanele sale disciplinare și porunca d'a se rostì la liturghie simbolul completat prin sinodul din Constantinopol.[1] Cât priveşte faptele următoare adaosului, e demn de observat, pentru a deduce d'aci neexecuţiunea, că întâiul canon al sinodului quinisext (692), care s'a întrunit cu mai puţin decât 40 ani după aceea, aprobă tot ceeace se făcuse în celelalte sinoade generale, fără să se ocupe cu cercetarea lui *Filioque* toletan, şi că chiar sinodul al şeptelea general ţine integre și neştirbite hotărîrile celor şease precedente, şi anatemizează pe aceia, cari fură anatemizaţi de acelea.

La începutul veacului al nouălea, sub auspiciile lui Carol cel Mare, chestiunea a fost agitată la Aix la Chapelle, și dete loc la încercări neizbutite făcute pe lângă papa Leon III-lea, care, departe d'a consimţì la vr'o schimbare oarecare, gravă pe două table de argint, ce cuprindeau simbolul, respectul său pentru credinţă şi reprobarea cu care lovì el pre novatori.

Tăria lui Leon n'a fost imitată de către următorii săi; desbaterile relative la iurisdicţiunea asupra Bulgarilor, contestată între Constantinopole și Roma, împinseră pe aceasta din urmă în afacerea lui *Filioque.* Foţie îşi adresà celebra sa enciclică către arhiepiscopii Răsăritului, pentru a le denunţà postirea de Sâmbăta, reînoirea schismei, celibatul preoţilor, chiar, mai pre sus de toate celelalte, *culmea nelegiuirei:* în chipul acesta numeşte el alterarea simbolului. El nu s'a oprit aci, ci compuse: «Tratatul său despre purcederea Sfântului Duh», tratat, despre care Allatius face pomenire,[2] numindu-l *Tractatum sane luculentissimum,* şi care, rămas inedit până în zilele noastre, a fost publicat întâia oară la Ratisbonne în a. 1857, împreună cu notele profesorului Hergenroether după trei manuscrise, dintre cari două se află în Vatican, şi unul în Biblioteca regească din München.

De-atunci şi până la conciliabulul din Florenţa, controversa luà proporţiuni tot mai întinse, şi supărarea făcù pentru admiterea lui *Filioque,* ceeace convingerea sinceră n'ar fi făcut nicicodată. S'a început prin a răspunde lui Foţie, şi papa Nicolae I

[1] Fleury, Histor, eccles., c. XXXIV. nr. 56. Dupin, Noua bibliotecă a autorilor bisericeşti tom. V. p. 218.

[2] Allatius, De Eccles. occ. et orient. perp. consens., c. II. cap. 6.

însărcinà cu acest răspuns pe episcopii Franciei și Germaniei. Episcopul Parisului și călugărul Ratramm scriseră asupra acestui subiect. Cel dintâi își încărcà cartea de citațiuni și celalalt de sofisme. Către sfârşitul secolului al XI-lea, papa Urban II-lea, autorul cruciadei prime, se folosì de doctrina lui Anselm, arhiepiscop de Canterbéry, pentru a răspunde Grecilor, cari susţineau inviolabilitatea dogmei. Grigorie IX, după uzurparea Constantinopolului prin Latini, trimise pe legații săi la Nicea, la împăratul Ioan Vatatzes, pentru a desbate tot această chestiune şi încă şi altele. E nefolositor să raportăm evenimentele veacului XV-lea, între Ioan Paleologul și Eugen IV-lea, împăratul luptând pentru a evità căderea capitalei sale, papa profitând de temerile și trebuințele lui, după ce-l atrăsese în Italia, pentru a-i dictà condițiunile aparentei uniri a bisericilor.

În tot decursul disputelor, la cari a dat anză, vreme de șease veacuri, această poticnire, este şi lesne şi cu folos, să oprim băgarea de seamă asupra aceeace formează miezul examinării, din partea controversiștilor latini, scoțând din însaşi doctrina adversarilor lor un sistem de discuțiune, care a încurcat în mod înspăimântător subiectul, și a depărtat mijlocul simplu, dar neînvins al soluției.

Grecii aveau în favorul credinței lor, fără a vorbì de Părinții bisericii, și chiar de papii citați de către Foție în Enciclica şi în Tratatul său, autoritatea celor şapte sinoade generale, și mai ales a celui din Constantinopole, care definì Purcederea, și cea a sinodului din Calcedon, în care credința celor două sinoade dintâi fusese declarată *omnium fides*, *orthodoxorum fides*, împreună cu anatema faţă de oricine ar fi vrut să crează într'alt chip. Dar, mai pre sus de toate acestea, cuvintele dumnezeeşti formează temelia neclintită a acestei ortodoxii privitoare la Purcedere: *Spiritum veritatis*, *qui a Patre procedit* (Ioan, XV, 26). Iată pentru ce Latinii, dupăce au opus observarea copilărească, că Iisus Christos n'a zis: *a Patre solo*, şi dupăce au citat pe *misit Deus Spiritum Filii sui* (Galateni, (IV. 6), s'au străduit în toate timpurile mai bine să ocolească obiecțiunea, discutând *virtualul* purcederei, în ființa și raporturile sale. Marele patriarh pusese din partea sa cu sinceritate chestiunea pe acest teren, pentru a face să concordeze *ex abundanti* argumentarea cu înțelesul textual al

Evagheliei. Într'adevăr, în Tratat, ca şi în Enciclică, el dovedeşte, că adaosul întroduce în Trinitate două cauze și desface *unicul principiu* într'o dublă divinitate; că perfecţiunea Purcederii *a Patre* face zadarnică și nefolositoare orice altă purcedere; că dacă purcederea ar fi comună Tatălui şi Fiului, ea ar trebuì să fie și Sfântului Duh, care ar fi atunci pentru sine însuși *Causa simul et causatum*, etc.

Acest labirint de dispute n'a displăcut Latinilor, cari pătrunseră într'ânsul cu plăcere, dispreţuind firul, care ar fi trebuit să-i călăuzească; d'acì să născură amestecul dintre *Trimitere* și *Purcedere* (*Mission, Procession),* argumentul *Efusiunei substantiale,* distincţiunea între un *adaos* (*addition*) și o simplă *tălmăcire* (*explication*) a simbolului, etc. Iată pentruce, în mai multe întruniri, așa bunăoară în conferenţa din Nicea în veacul al XIII-lea, și mai cu seamă în cele din Ferrara și Florenţa, lumea a văzut pe Latini restrângându-se la o discuţiune ipotetică, îmbiind respingerea adaosului, în caz c'ar fi recunoscut de contrar doctrinei ortodoxe, la ceeace Ioan Paleologul, adus până la extremitate, și plutind între teamă şi nădejde, a trebuit să-și plece voinţa și să o impună oarecăror prelaţi slabi şi seduși dejà, fără de a dobândì din aceasta alte rezultate, afară de niște trăgănate și zadarnice desbateri, urmate de o concluziune de asemenea nulă atât ca formă cât și ca cuprins.

Acest rezultat, care dovedește, că poţi forţà voinţele în mod momentan, fără să convingi pe cineva, nu se va schimbà nici odată (nici chiar când lumea ar fi dispusă să se înţeleagă), când în discuţiune se vor luà astfel de subiecte, cari trec peste marginile inteligenţii omenești, și când peste tot, omul se va sforţà să statorească analogii şi să tragă consecinţe din oare-cari adevăruri supranaturale. Fericitul Augustin, cu toată pătrunderea și cu toată forţa sa de judecată, a mărturisit, în cuvântarea sa *De Baptismo parvulorum,* neputinţa sa (S. August. De verbis apost, serm. XIV). Inaintea lui, sfântul Grigorie Teologul ziceà, tot cu privire la Purcederea Sfântului Duh, că aceasta-i o taină necuprinsă de minte (Gregorie Naz. oratio 37).

Acum este oare permis să discutăm, a existat oare motiv pentru vr'o discuţie oarecare, când Purcederea este stabilită în mod lămurit de către însuşi Iisus Christos prin aceste cuvinte:

Cum autem venerit Paracletus quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis qui a Patre procedit? Se zice, că Purcederea *a Patre* nu exclude pe Fiiul dela acelaş atribut. Dar putem noi, sărmani muritori, să adaogem ceva la expresiunea unei cugetări divine? N'a zis oare Domnul: *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo* (Deuteron IV, 3)? De altfel, *Mângăitorul, duhul adevărului,* fusese îndeajuns arătat apostolilor: el fuse puţin mai înainte, în termini expreşi, în aceeaşi vorbire (Ioan XIV, 26). Totuşi Iisus Christos vreà să adaoge la aceasta semnul purcederei. Puteà fi oare acest semn imperfect, făcut în parte învederat, şi lăsat restul în seama arbitrului judecăţii omeneşti? Sfântul Duh purcede. Proprietatea este unică, indivizibilă. Sau nu va mai vorbì cineva despre Purcedere, sau atunci va declarà-o aşa, cum e, nici mai mult, nici mai puţin.

Mai e de lipsă, după toate acestea, să citām autoritatea sinoadelor ecumenice, suverane în materie de credinţă? Latinii simţesc, şi sub acest raport, condamnarea lui *Filioque;* ei susţin cu toate acestea, că, dacă sinodul din Constantinopole a putut adaoge la simbolul din Niceea cuvintele *a Patre procedentem,* tot asemenea poate să fie şi trebue să fie admis şi noul adaos sau explicare. Mai întâi de toate, acesta trebuià să fie lucrarea unui sinod general (ecumenic), şi, până la hotărîrea lui, n'ar fi trebuit să se inoveze cu privire la învăţăturile acelea, cari fuseseră definite: *Nihil de iis,* scrià sf. Agaton, *quae sunt regulariter definita, minui debere, nihil mutari, nihil adjici, sed ea, et verbis et sensibus, illibata esse custodienda.*[1] De altă parte, sinodul constantinopolitan, completând simbolul, n'a făcut altceva, decât că a repeţit cuvintele lui Iisus Christos: *Qui a Patre procedit.* Şi n'a fost îngăduit lucru, o spunem încă odată, a se mai adaoge ceva la simbol: *non addetis, nec auferetis.*

După *G. M.* *I. Beleuţă.*

---

[1] *Ep. ad imp.* apud Labb., t. XI, p. 235, édit. Mansi.

SUBLIMITATEA EVANGHELIEI.

— După Petrow. —

«*Ziceà Iisus către Iudeii, ceice crezuseră în El: De veţi petrece întru cuvântul meu, veţi cunoaşte adevărul şi adevărul vă va face liberi*». (Ioan VIII. 31, 32).

E un proverb care spune că omul, din fire, e filozof. Sensul acestei fraze e că omul, ca fiinţă intelectuală şi cugetătoare, pe orice treaptă inferioară a desvoltării lui spirituale s'ar aflà, nu poate să nu se ocupe cu câteva chestiuni, a căror rezolvare, într'un chip sau altul, îl ispiteşte să cunoască adevărul cel mai înalt. Astfel sunt chestiunile privitoare la sensul vieţii şi importanţa omului.

«O deslegaţi-mi enigma vieţii,
Vechea şi chinuitoarea enigmă
Spuneţi-mi, ce înseamnă omul?
De unde a venit? Unde merge?
Cine locueşte sus în stelele aurii?

Astfel întreabă un tânăr în cunoscuta poezie a lui Heine.[1] Tânărul acesta e simbolul întregei omeniri, şi întrebările lui — sunt vechile şi veşnic noile întrebări ale tuturor oamenilor cari cugetă. Cu rezolvarea lor şi-au bătut şi'şi bat mereu capul oameni din toate ţările şi din toate timpurile. Se munceşte cu ele atât puternicul stăpânitor al multor popoare cât şi neobositul agricultor ce merge în urma plugului pe câmpia sărăcăcioasă, care-i dă hrană; doritor de ştiinţă, le examinează şi învăţatul genial şi înţeleptul a cărui faimă umple lumea; îşi bate capul cu ele şi sălbaticul bădăran, fiul simplu al pădurilor sau al deşerturilor silindu-se să priceapă glasul nelămurit al marelui spirit din interiorul lui.

Pentru explicarea acestor îndoeli şi meditări a minţii şi inimii s'au scris de cei mai însemnaţi bărbaţi ai lumii şi din cea mai îndepărtată vechime în Hellas la umbra piramidelor egiptene, sub cerul aprins al Arabiei, pe stânci, pe coale de papirus, pe table de aramă, pe bucăţi de piele de capră şi de oaie o mulţime de cărţi voluminoase «de ziceri deosebite, şi tot felul de legi, reguli şi instrucţiuni. Sute de spirite, din cele mai mari, şi-au dat toate silinţele să deschidă cartea pecetluită a vieţii şi să deslege întunecoasa enigmă a existenţei; însă, vieaţa îşi păstrà cu încăpăţinare, ca sfinxul, atunci ca şi azi, marele ei secret. Până pe timpul lui Iisus Hristos adevărul a rămas pentru oameni o comoară ascunsă: omenirea nu-l cătà unde trebuià.

Oamenii recunoşteau, că, fără existenţa unei fiinţe mai înalte, nu se pot închipuì nici pe ei înşişi, nici lumea; însă, din neno-

---

[1] Buch der Lieder: «Die Nordsee» zweiter Zykl. VII. («Fragen»).

rocire, divinitatea lumei vechi aveà o formă urîtă. Antichitatea păgână, deşi aveà 40 veacuri de desvoltare culturală, nu se puteà înălţà peste lumea fizică. Concepţia religioasă despre lume a vechilor popoare căutà pe Dumnezeu în varietatea lumii, în stelele cerului şi în forţele pământului şi se plecà înaintea mărimii eroilor pe care-i înrolà în ceata zeilor.[1]

In chipul acesta ideia despre Dumnezeu fù scoborîtă până la cea mai de jos treaptă. Dela om nu se mai cereà nici o încordare a forţelor morale spre a se înălţà la Dumnezeu. Zeităţile fură supuse aceloraşi instincte ca oamenii. Xenofon din Kolofon e foarte revoltat împotriva faptului că fiecare popor îşi crează zeii după chipul şi asemănarea lui. «La Traci zeii sunt rumeni şi cu ochii albastri, pe când la Etiopieni sunt negri şi cu nasul turtit»! «Dacă boii, leii şi caii ar puteà desemnà şi sculptà», scrie ironic filozoful nostru poet mai departe, «şi ei şi-ar formà zei asemenea lor, dându-le acelaş corp ca al lor înşile». Un naturalism atât de grosolan duceà, în mod inevitabil, şi la o morală grosolană: sensualitatea îşi aveà rădăcina chiar în izvorul şi în sânul vieţii, în ideile religioase. Religiunile lumii vechi, infectate de un asemenea caracter sensual, mai mult favorizau instinctele inferioare ale naturii omeneşti decât li se împotriveau. Şi fiindcă Religiunea însaş erà divinizarea forţelor fizice ale naturii, în esenţă, şi postulatele ei morale erau doar o sancţiune a instinctelor grosolane înăscute în om.

Printre popoare domnià o duşmănie vădită. Egipteanul privià cu mândrie dispreţuitoare dela înălţimea piramidelor lui spre toate ţările înconjurătoare; urmaşii lui Abraam, Ebreii, deoarece se considerau ca poporul ales alui Iehova, dispreţuiau tot restul lumii ca urîtă de Dumnezeu. Grecul învăţat numià pe orice străin, barbar, şi puternicul Roman pe toţi îi priveà ca o pradă a săbiei lui. Legea fundamentală a raporturilor internaţionale erà violenţa grosolană şi cruzimea neomenoasă. Locuitorii paşnici ai unei ţări ocupate erau duşi în robie şi scoborîţi până la treapta animalelor de muncă, fără consideraţie faţă de capacităţile, cultura şi poziţia lor socială de mai nainte. Aceşti biruitori, asiguraţi cu munca a milioane de sclavi de aceştia, îşi petreceau cea mai mare parte din vieaţa lor în trândăvie stricătoare de moravuri şi se cufundau într'un lux absurd. Nu erà plăcere sensuală grosolană,

[1] Excepţie faceau doar o mână de filozofi, cari negau mitologia populară; dar şi filozofii se luptau numai împotriva noţiunii antropomorfice despre Dumnezeu, împotriva politeismului. Ei exprimau ideia necesităţii admiterii unui singur Dumnezeu. Nu stabiliau însă nici o noţiune hotărîtă despre Dumnezeu. «Toţi suntem în lucrurile Dumnezeeşti», ziceau ei - suntem nişte proşti, ignoranţi, neştiind nimic. Pentru om, cunoaşterea lui Dumnezeu e ascunsă». «Toate vorbele mele privitoare la Dumnezeu,ziceà Xenofon, sunt departe de adevărul deplin; omului nu-i e dat să cunoască adevărul».

pe care floarea naţiunilor culte din acel timp să n'o fi gustat până la suprasaturaţie. «Aici totul», zice un istoric «eră neomenie rece, rafinărie exagerată a gustului, suprasaturare în lux şi orgii neruşinate în plăceri».

«Ce-i adevărul?» — întrebă cu dispreţ lumea păgână; «face oare să te ocupi cu o asemenea întrebare inutilă? Vieaţa e scurtă prin urmare să ne grăbim să profităm de ea». *Carpe diem* — prinde clipele plăcerii, iată deviza omenirii în antichitate. Trebuinţi spirituale nu se agitau; şi chiar dacă licăriau uneori schintei izolate de năzuinţi mai înalte la unul sau altul, nicăiri nu găseau un domeniu corespunzător pentru realizare şi produceau doar nemulţămire faţă de vieaţă. «La ce să ne plângem de nimicuri?», întrebă Seneca, «toată vieaţa e vrednică de plâns». «O moarte», plânge filozoful împărat Marcu Aureliu, «nu întârzià de a venì!» Toţi aceia cari nu se mulţămiau cu atmosfera înăbuşitoare a stricăciunii morale, a violenţei generale şi a sclavismului laş, trăiau doar cu nădejdea că se vor ivì odată pe lume zorile unei vieţi nouă. Ei aşteptau cu nerăbdare ziua aceasta, căutau timizi adevărul veşnic şi la urmă — un glas se auzì: «Veniţi la mine toţi cei obosiţi şi însărcinaţi», — «şi eu vă voiu da vouă odihnă... Invăţaţi dela mine şi veţi aflà odihnă sufletelor voastre!» Eră glasul Profetului din Nazaret. Oamenii, osteniţi din cauza cercetărilor inutile după adevăratul ideal al vieţii, auzind această învitare, alergară după el cu miile, în ciuda tuturor prigonirilor, chinurilor şi a morţii. Invăţătura lui Hristos străbăteà toată lumea de atunci ca flacăra unui foc mare, şi toate rîurile alimentate de sângele martirilor, vărsat de persecutorii crucii, n'au putut stinge flacăra aceasta. Creştinismul treceà pe pământ ca un rîu maiestos, şi puternic, care trântì totul la pământ în drumul său. Legea evanghelică a iubirii de Dumnezeu şi de oameni strălucì ca un far deasupra lumii şi devenì steaua conducătoare a omenirii, în negura adesea nepătrunsă a vieţii. Lupta direcţiunii păgâne de vieaţă, formate în cursul atât de multor veacuri împotriva noii învăţături fu înverşunată; însă, puterea morală a creştinismului e aşa de mare încât nimic nu-i poate stà împotrivă.

«Duh este Dumnezeu şi ceice se închină lui cu Duhul şi cu adevărul trebue să se închine» (Ioan IV, 24), a zis Evanghelia şi cu asta a despărţit pe Dumnezeu de pământ şi de tot ce e pământesc, ridicând noţiunea lui cu mult mai presus de lumea aceasta şi de patimile omeneşti, arătând în desăvârşirea morală şi modul servirii lui.

Dumnezeu e *spirit*; nu e o forţă din natură, nici un erou divinizat, ci o fiinţă spirituală personală. El e cea mai înaltă iubire şi raţiune, adevărul şi sfinţenia cea mai înaltă. Chiar numai

ideia aceasta şi înalţă mult pe om. Puterea fermecătoare a naturii fizice e distrusă. Coroana divină i s'a luat şi i s'a arătat poziţiunea adevărată: ea are să întrupeze ideile divine. Trebuinţele animalice ale omului apar acum ca o servire a materiei bădărane; nu ele au să domnească în om. Omul poartă în el o mică parte din dumnezeire, căci Dumnezeu e spirit. De aceea acum pentru om cea mai mare valoare o vor aveà interesele spirituale. Omul trebue să renunţe până şi la cele mai scumpe inclinaţiuni pământeşti pentru idealurile spirituale, pentru adevăr şi bine, pentru năzuinţa intelectuală cea mai înaltă; el trebue să renunţe la toate plăcerile inferioare ale naturii animalice din el, chiar şi la legăturile de sânge, dacă interesele oamenilor, scumpi lui, şi postulatele lor, se împotrivesc cu totul postulatelor sentimentului lui moral. «Celce vreà să vie după mine», zice Mântuitorul, «să se lapede de sine. Cine iubeşte pe tată sau pe mumă, pe fiu sau pe fiică mai mult decât pe mine, nu este mie vrednic».

Omul, de obiceiu, e o fiinţă lacomă, doritor de câştig şi plăceri grosiere. Să trăim în plăceri, să avem averi, să strângem cât mai mult, — iată năzuinţa care ne consumă, ne strică sufletul şi ne face să stricăm şi pe al altora. Şi azi şiroiul vieţii e pătat de acest sentiment al egoismului. Luaţi de pildă toată industria noastră modernă. In fond ea e condusă de spiritul dorinţei bădărane după câştig. Aici îmi vine în minte un tablou care se află în expoziţia industrială din Nişni-Novgorod, un tablou al lui Kassatkin: «Lucrătorii din minele de cărbuni la schimbarea straturilor de pământ»; un tablou semnificativ, bine reuşit, al acestei industrii şi — dacă vreţi — într'o măsură însemnată chiar şi al vieţii noastre. Pe tablou vedem interiorul unei imense căzărmi de lucrători, deasupra unui puţ de mină. E des de dimineaţă; abià încep să se ivească zorile; stratul de noapte al lucrătorilor mineri iese din puţul de mină la suprafaţa pământului. Ei merg încoace şi încolo, obosiţi, negriţi de praful de cărbune — aşa încât li se vede doar albeaţa din ochi. Feţele le sunt posomorîte: par'că ar vreà să ascundă un mare mister. Cu asemenea mine poate că vor fi mers vechii gladiatori romani, când în dreptul logii împărăteşti strigau: «Ave, Caesar! Morituri te salutant».[1]

Celalalt «strat» aşteaptă culcarea. Somnul scurt nu le-a restabilit forţele sleite: lucrătorii cască şi se întind. Un băiat, pe jumătate mort, n'a putut rezistà ademenirii câtorva minute libere şi a adormit straşnic. Faţa lui veştejită şi galbenă spune că nu va mai merge mult la strat. Lumina vieţii se stinge repede; însă lucrul nu va încetà fără el. Nevoia aduce jertfe nouă.

---

[1] «Salutare, Cezar! Te salută ceice merg la moarte!»

Să ne gândim acum numai la sguduitoarele descrieri ale mizeriei lucrătorilor, descrieri pe cari ni le dau cei mai noi poeţi, ca G. Hauptmann («Die Weber»), sau M. Gorki (In asilul de noapte») — şi va trebuì să vedem că, aici, atât cuvintele poeţilor cât şi pensula artistului creator, adeveresc unanim că bunurile noastre pământeşti, toate aceste milioane de cântare de cărbuni de pământ, de aur şi oţel, în orânduirea actuală a vieţii, se vând cu un preţ foarte scump, aproape îngrozitor, cu preţul a milioane de vieţi omeneşti, care se nimicesc şi se stâng înainte de vreme. Inaintea acestui tablou, fără voie, eşti pornit să te gândeşti la cuvintele Mântuitorului: «Ce ar folosì omului de ar dobândì lumea întreagă şi sufletul îşi va pierde?» (Matei XVI, 26).

A arătà oamenilor această idee din urmă, a-i face să simtă tot adevărul şi întregul sens al ei — iată sarcina cea mare, din punct de vedere al rezultatelor ei morale binefăcătoare, pe care o ia Evanghelia asupra ei şi o împlineşte cât se poate de bine. Adânciţi-vă numai în cuvintele rugăciunii domneşti: «Tatăl nostru, carele eşti în ceruri! Sfinţească-se numele tău, vie împărăţia ta, facă-se voia ta, precum în cer şi pe pământ!» — Iată descoperirea unei vieţi nouă, iată perspectiva unor raporturi mai bune. De-ar fi toate în vieaţă aşa cum ne-a poruncit Iisus să ne rugăm — ar fi desăvârşite. N'ar mai fi nici un rău, nici o ură, nici oameni morţi de oboseală în urma unei incordări prea mari, nici capitalişti cufundaţi, prin suprasaturaţie, în tâmpire animalică. Atunci Dumnezeu ar fi în om — şi omul în Dumnezeu; cerul s'ar arătà pe pământ.

Iisus Christos îndreaptă inimile ucenicilor săi spre o lume divină, spre cer, unde se află Părintele cel veşnic. Ucenicul lui Christos nu trebue să-şi lege inima nici de pământ, nici de vre-un om, nici de altceva creat. Peste toate hotărîrile lui trebue să domnească Părintele ceresc: «Nu vă adunaţi vouă comori pe pământ unde moliile şi rugina le strică şi furii le sapă şi le fură; ci vă adunaţi comori în ceriuri..., căci *unde e comoara voastră, acolo e şi inima voastră*» (Mateiu VI, 19—21).

Inima omului trebue să aparţină în totul lui Dumnezeu, căci două iubiri, care se exclud reciproc, nu pot existà într'o singură inimă: «Nimeni nu poate slugì la doi domni, căci sau pe unul va urì şi pe celalt va iubì, sau de unul se va ţineà şi pe celalt îl va dispreţuì. Nu puteţi slujì lui Dumnezeu şi lui Mamona». (Matei VI, 24). Prin cuvintele acestea pare că Iisus Christos ar înlăturà orice activitate, care serveşte ca izvor al unei prosperări private sau sociale. Insă El însuşi a lucrat în atelierul dulgherului; de aceea a condamnat doar deplina alipire de bunurile

acestei lumi, atunci când ele pun în totul stăpânire pe om, alungând din inima lui toate celelalte gânduri și interese. Copiilor fără minte sau sălbaticilor simpli li se poate îngădui să se lase târîți de tot felul de jucării, dându-și în schimbul vre-unui șir de perle sau poate pentru vre-un ornament de sticlă fără valoare, avutul cel mai de seamă; însă, pentru un om cuminte, care recunoaște în sine existența unui spirit viguros, nu e numai rușinos ci criminal chiar, să se devoteze în serviciul trupului, dând la o parte interesele spirituale mai înalte. «De aceea, zic vouă» — predică Iisus Christos poporului — «căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui și toate celelalte se vor adauge vouă». Aceasta e esențialul și singurul lucru, care trebuește. Slujind împărăției lui Dumnezeu, slujim lui Dumnezeu însuș. Nici un alt serviciu afară de serviciul în spirit și adevăr nu e plăcut lui Dumnezeu. «Dumnezeu nu locuește în temple făcute de mâni omenești; *Nici nu e servit de mâni omenești*». (Fapt. Apost. 17, 24, 25). El n'are nevoie nici de sacrificii grase, nici de tămâie, nici de aur, nici de pietrile prețioase ale altarelor strălucitoare. El nu cere nici îngenuncheri, nici pelerinagii, nici post.

Și dacă vedem la noi aceste lucruri, le avem pentru noi înși-ne, ca mijloace necesare creșterii pietății noastre. Insă, înaintea lui Dumnezeu are mare preț o inimă mai curată ca aurul, și o voință tare în bine. Numai cei curați cu inima vor vedeà pe Dumnezeu. Inălțimile Sionului sunt accesibile numai aceluia, care nu și-a întinat vieața pentru aur, n'a fost rău cu fratele său și n'a calomniat pe vrăjmaș. Nici rugăciunea nu e plăcută lui Dumnezeu, dacă vine dintr'o inimă pe care n'o luminează dragostea și adevărul. «Și de-ți vei aduce darul tău la altar», zice Mântuitorul, «și-ți vei aduce aminte acolo că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul acolo la altar și mergi și te împacă cu fratele tău și apoi vino și adă darul tău» (Mateiu V, 23, 24).

Înainte de venirea lui Iisus Christos oamenii n'auziseră de așa ceva. Evanghelia a dat, cea dintâi, lumii o idee înaltă și desăvârșită despre Dumnezeu, punând înaintea omului un ideal atât de înalt încât nu se poate ajunge niciodată, dar prin care omenirea, numai apropiindu-se de el, va devenì din ce în ce mai curată, mai morală și mai desăvârșită. In chipul acesta însă Dumnezeu nu se scoboară la nivelul omului, ci omul se simte împins să se înalțe spre o ființă desăvârșită.

Cei mai mari înțelepți au dat omului următorul sfat: «Ascultă de glasul conștiinței!» Moise repetă: «Fii credincios poruncilor Domnului Dumnezeului tău, căci el e atot puternic». Iisus Christos însă a zis: «Conștiința se poate înșelà și legea e un jug pentru slugi; voi, însă, priviți spre chipul lui Dumnezeu pe care

vi l-am dat eu. Fiţi desăvârşiţi precum şi Tatăl vostru cel din ceruri desăvârşit este. Tipul lui e legea noastră; spiritul lui — puterea noastră.

De acum încolo cel mai mare legiuitor al întregei vieţi omeneşti, adevăratul stăpânitor al tuturor gândurilor, dorinţelor şi acţiunilor omeneşti trebue să fie — spiritul lui Dumnezeu. Nici litera moartă, nici forma rece nu vor mai închide şi nu vor mai înlănţuì de acum gândul viu al omului. Spiritul, liber şi luminat, ne mai fiind apăsat de formele de fier («căci Fiul omului a devenit Domn şi al Sâmbetei») va creà şi va dărâmà mergând dela treptele cele mai de jos la cele mai de sus şi mai desăvârşite. — In această spiritualitate şi spiritualizare proprie excluziv numai Religiei creştine, avem chezăşia viitorului unei mişcări progresive în sânul omenirii. Uitaţi-vă la orientul, încă străin de creştinism: la Turcia, Persia, India, China şi alte ţări:[1]

Acolo omenirea zace în cel mai adânc somn
De mult, de mult.

Şi comparaţi apoi această stare de seculară somnolenţă spirituală a Orientului necreştin cu progresul neîntrerupt al vieţii sociale, ce se observă la naţiunile occidentale, luminate de Evanghelie — şi veţi fi siliţi să recunoaşteţi că, tocmai creştinismul şi spiritul care porneşte din el e factorul principal al acestui proces neobişnuit al desvoltării sociale. Numai Evanghelia a pus, predicând pe Dumnezeul iubirii, ca Tată al tuturor oamenilor, baza adevăratei înfrăţiri a omenirii; numai ea a dărîmat graniţele internaţionale, numai ea a scuturat lanţurile sclăviei, numai ea a înălţat personalitatea omului, numai ea ne-a învăţat să preţuim valoarea morală a omului, ori în ce rasă sau clasă socială s'ar aflà el. «De acum încolo, nu e nici Iudeu, nici Elin, nu e rob, nici slobod, nu este parte bărbătească, nici femeească; ci voi toţi una sunteţi în Christos Iisus» (Gal. III, 28), aşà scrià marele Apostol al neamurilor, deschizând cu aceste vorbe o nouă periodă în istoria omenirii.

Recunoaşterea aceasta a egalităţii tuturor oamenilor înaintea lui Dumnezeu a exercitat o influenţă neştearsă şi decisivă asupra întregei noastre civilizaţii europene. Ea a netezit şi netezeşte şi azi înjositoarele deosebiri de clasă şi a — adus, în scurt timp, pe sclav într'o poziţie mai înaltă, dupăce-i insuflase sentimentul unei demnităţi inăscute. Benjamin Kidd, autorul admirabilei, în-

[1] Iaponia, care în ultimele veacuri a făcut atât de surprinzătoare progrese în sensul adăpării la cultura europeană, nu face excepţie dela aceasta, ea nu luminează în propria ei lumină, ci într'o lumină împrumutată din Europa. Străinismul se încuibează cu succes în ea, însă ea n'a contribuit cu nimic la cultura generală a omenirii.

țeleptei și originalei cărți «Evoluția socială», spune următoarele: «Dacă vrem să ne punem întrebarea: în ce se cuprinde, propriu zis, istoria evoluției legislației, la popoarele europene, în timpul marilor perioade, care s'au întins până în timpurile noastre, dăm peste lucruri foarte interesante. Toată istoria acestor perioade se poate rezumà în câteva cuvinte: E pur și simplu istoria unui șir de mărturisiri, cerute dela partidul, care după poziția lui, e incomparabil mai slab, deoarece constă mai ales din clasele de jos, care duc o vieață grea și obositoare — din acele mărturisiri oferite de celalalt partid, partidul puterii, capitalului, vieții petrecute în trândăvie și al influenței sociale, partidul, pe care fără să greșim, îl putem socotì inevitabil ca cel mai puternic». Efectul salutar al acestui partid alcătuit din cei nedreptățiți în vieață, atârnă, prin urmare, nu atât de perseveranță postulatelor lor, cât mai ales de faptul că, sub influența sentimentelor altruiste, (pornite din iubirea aproapelui) asupra civilizației noastre, clasele mai puternice și bogate încep să piardă credința în legalitatea poziției lor deosebit de privilegiate. Ele își părăsesc întăriturile, își lasă pozițiunile și se învoesc să împartă drepturile, care odinioară erau numai ale lor. Acì stă importanța capitală a acelui tablou surprinzător, pe care-l vedem în istoria popoarelor creștine, și care, înainte de Iisus Christos, se arătase imposibil de realizat în lume.

Însă, de ce e oare condiționată respectarea aceasta a drepturilor fraților mai tineri, compătimirea aceasta a acelor aleși ai soartei față de fiii vitregi ai ei și lipsiți de noroc? Mai întâiu — de răspândirea învățăturii despre egalitatea tuturor oamenilor înaintea lui Dumnezeu și despre mântuirea sufletelor. Credința că fiecare om, chiar și cel mai sărac și mai de jos, are un suflet nemuritor, creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, chemat la o fericire vecinică și pe care a venit *să-l mântuiască Iisus Christos* cu sângele său. Credința aceasta, zic, ne silește să vedem în fiecare om un frate, dându-i drept la stima noastră și nu ne dă posibilitatea de a disprețuì, cu conștiința împăcată, valoarea și bunul mers al lui. «Vedeți», a zis Iisus Christos, «să nu disprețuiți pe vre-unul din acești mai mici.» (Matei, XVIII, 10). Luați omului această credință și va încetà de a mai fi fratele sau semenul altui om; va devenì doar o cifră nouă într'o sumă imensă, o roată de prisos, fără preț în ele însele, independente de toate celelalte, ci numai după valoarea folosului adus. Să luăm următorul exemplu: Presupunem că unul din cei mai mari învățați, scriitor sau artist, să zicem un Pasteur, Shakespeare sau Murillo salvează o duzină de țărani și țărance simple și piere și el odată cu salvarea aceasta. Din punctul de vedere al socotinții comer-

ciale, fapta aceasta va fi o faptă imprudentă, o afacere foarte nefolositoare: pentru vieaţa unei duzini de lucrători inferiori se sacrifică vieaţa unui geniu al lumii. Din punctul de vedere al Evangheliei, aceasta e un eroism sublim, o revelare a celei mai înalte iubiri. «Nimeni n'are dragoste mai mare», zice Mântuitorul, «decât să-şi pună vieaţa pentru prietenii săi» (Ioan XV, 13) şi noi, când lăudăm pe Petru cel mare că a scăpat cu pericolul propriei lui vieţi, din care cauză s'a îmbolnăvit greu şi a murit, un număr de soldaţi care suferiseră naufragiu în apropiere de Lachta (nu departe de Petersburg), cu asta arătăm lămurit că, în ochii lumii moderne (cel puţin a celei europene), vieaţa oricărui om, indiferent de poziţiunea lui socială, are o valoare, ce nu se poate înlocuì cu nimic. Ştiinţa nu poate susţineà o asemenea afirmare, ba chiar refuză — în multe cazuri — să recunoască egalitatea tuturor oamenilor. Letourneau, un membru al societăţii antropologice din Paris, scrie în opera lui «Sociologia după datele indicate de etnografie»: «Intre rasele omeneşti există un fel de ierarhie. In privinţa organizaţiei, rasele omeneşti sunt radical deosebite una de alta: deoarece există câteva rasse care merită fără îndoială, numele de «*alese*», pe când altele formează o clasă de rasse vrednice de «respins». De aceea zice şi Kidd: «Ideia egalităţii înăscute tuturor oamenilor, care joacă un rol atât de mare în desvoltarea socială a civilizaţiei noastre, în esenţă, nu-i o cucerire a raţiunii. Raţiunea şi experienţa n'o sancţionează; ea e un produs caracteristic al sistemului religios, pe care se bazează întreaga noastră civilizaţie, adecă al creştinismului.»

Cu un cuvânt, creştinismul nu e numai izvorul renaşterii morale a unor anumite persoane izolate, ci izvorul mântuirii întregei omeniri; el e puterea fundamentală a creşterii neîntrerupte, a culturii şi a progresului social. Luaţi visurile cele mai bune şi cele mai frumoase făcute asupra viitorului, de cei mai nobili şi mai devotaţi prietini şi conducători ai omenirii, întăriţi-le până la ce grad puteţi — şi nu veţi găsì nici o perspectivă, care să vă atragă în mod mai irezistibil, ca cea indicată de Evanghelie: întemeierea şi venirea împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ. Dacă înţelegem bine esenţa vestei bune a lui Christos, vom pricepe că omenirea n'are o misiune mai importantă şi nici nu va aveà vre-odată, ca cea prescrisă în Evanghelie: «Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea lui».

Dim. I. Cornilescu.

CE CUGEŢI TU DESPRE CHRISTOS?

Ţi-se întreabă mintea: Oare, Christos să fie însuş Dumnezeu? Oare, Făcătorul cerului şi al pământului să fi lucrat 30 de ani ca un simplu teslar, să fi cumpărat lemne, să le fi cioplit şi încheiat, să fi făcut uşi şi fereşti, să fi primit comande, să se fi tocmit asupra plăţii, iar din plată să-şi fi cumpărat haine şi încălţăminte? — El, Atotţiitorul, carele e din veci, prin care şi pentru care s'a creat tot ce există, seara ostenit şi trudit de lucru să fi stat de vorbă cu vecinii adunaţi înaintea căsuţii lui Iosif, să le fi ascultat părerile, să fi auzit rezoanele lor mândre şi trufaşe, să fi ascultat jelaniile şi nemulţămirile lor cu lumea, ba chiar cu Dumnezeu, şi acolo să fi stat oare, chiar El, Dumnezeu însuş!

El, al căruia este pământul cu toate fiinţele, cerul cu stelele, să fi aşteptat cu mâna întinsă până să i se numere plata de pe o zi! Atotputernicul să fi stat ostenit şi însetoşat la marginea unei fântâni, aşteptând să i-se dea şi Lui o picătură; să se fi plâns oamenilor că-i merge aşa de greu; să fi suspinat şi să se fi tânguit; să sufere de friguri şi ferbinţeli, să fie copleşit de dureri şi în sfârşit să fie pironit pe cruce! — Nu-i aşa? Când te cugeţi la aşa ceva, vezi că nu poţi pricepe! Mintea-ţi stă în loc!

Şi las-o să stea liniştită, frăţioare! Pentru vieaţa aceasta pământească, pentru a sădì şi lucrà, pentru însurat şi măritat şi pentru alte ce se întâmplă aici pe pământ ţi-a dat-o Dumnezeu. Şi pentru lucrurile acestea este ea şi bună şi folositoare.

Dar nici chiar pentru acestea nu se poate întinde aşa departe, nu se poate înălţà aşa de sus, nici nu poate pătrunde aşa de adânc, precum cugeţi tu.

Nici cele mai mici şi neînsemnate lucruri şi cari se 'ntâmplă în fiecare clipă nu le poţi cuprinde şi pătrunde cu ea îndeajuns. Nu şti cum creşte iarba, cum bucata de pâne, care cu câteva oare înainte stăteà pe masă, acum s'a prefăcut în carne şi sânge, ba chiar în creerii cu care cugeţi. Cu atât mai puţin vei puteà tu adâncì temeiurile existenţei tale. Nu ştì ce este spaţiul în care te mişti; nu ştì ce este timpul în decursul căruia vieţuieşti; nu şti ce este materia, ce e spiritul; nu şti nici chiar în ce fel şi chip viază sufletul în corp.

Aşadar tu, cu mintea ta, nu poţi pricepe şi pătrunde nici chiar lumea aceasta mărginită şi trecătoare, pe care o vezi. Şi cu toate acestea voeşti să cuprinzi cu ea pe un Dumnezeu infinit, vrei aşadar să te ridici peste El?

Şi când acestui Dumnezeu, dupăcum ne spune El însuş, i-a plăcut să se coboare în mijlocul creaturii sale, pentru ca să o împace cu sine, atunci tu, mic firicel de năsip, tu neînsemnat atom

în lumea aceasta mare, voeşti să-i prescrii Lui, ce să facă şi cum trebue să lucreze, ca să rămână raţional înaintea raţiunii tale, căci la din contră tu începi să strigi în gura mare: aceasta nu se poate întâmplà! Dumnezeu nu poate fi!

Ci părăseşte gândurile acestea! Recunoaşte, că El n'a venit în lumea aceasta trecătoare pentru o faptă obicinuită, pe care să o cuprinzi cu mintea ta şi să o poţi judecà cu priceperea ta.

Dacă Dumnezeu a luat trup omenesc, Creatorul chip de creatură, atunci înţelege că această taină trebue să treacă cu mult peste graniţele priceperii noastre, căci dacă am puteà-o pătrunde şi explicà, n'ar mai fi nicidecum o faptă dumnezeească. Atunci mai ales ar fi ceva de necrezut, pentrucă un Dumnezeu, pe care l-aş puteà eu cuprinde, ar fi un Dumnezeu mic şi mărginit, ca şi mine, şi aceasta înseamnă că n'ar mai fi Dumnezeu! Ci aicea este o taină, da, taina tainelor, decât care mai mare nu există în cerurile cerurilor, şi care nu poate fi decât crezută cu inima şi privită cu spiritul.

E Dumnezeu atotputernic? Desigur, va zice oricine, căci dacă n'ar fi astfel, n'ar fi Dumnezeu. Dar lucru ciudat, că atunci când acestui Dumnezeu atotputernic îi place să ia chipul robului, atunci îndată ne gândim, că aceasta nu se poate întâmplà, că aşa ceva e cu neputinţă! Dar putem noi oare să legăm atotputinţa lui Dumnezeu de mintea noastră îngustă şi să-i prescriem ce trebue să facă, cât de departe poate merge, ce este dumnezeesc şi ce nu?

Nu vedem noi, că o atotputinţă, care ar încăpeà în creerii noştrii, n'ar mai fi nicidecum atotputinţă dumnezeească?

Şi dacă Dumnezeu poate face o minune mică, tot aşa poate face şi una mare (dupăcum dealtfel nici nu există minuni mari şi mici).

Dacă a creat lumea aceasta, cine oare î-L va puteà oprì, ca să se şi arete în ea, în forma, care lui îi place? Sau oare cum altfel ar fi trebuit să se arete în lume, unul născut Fiu alui Dumnezeu atunci, când a voit să împace lumea cu Sine? Să fi venit purtându-se pe nori, între flacări de foc şi încunjurat de mii de îngeri, dupăcum va venì odinioară, ca să ne judece? Atunci desigur, n'ar fi fost greu de a-L recunoaşte îndată ca Fiu alui Dumnezeu; atunci toţi oamenii s'ar fi proşternut cu faţa la pământ înaintea Lui. Dumnezeu a voit însă să-i pună omului o singură, dar şi cea mai grea încercare: de a crede în El nu pentru strălucire şi putere externă, ci pentru adevărul care ese din gura lui.

Prin acesta au să fie cunoscuţi toţi aceia, cari sunt din adevăr, cei născuţi din Dumnezeu, că ei şi sub vălul acesta simplu şi fără lustru au recunoscut glasul celui Preaînalt.

Venind cu pompă şi strălucire mare, nu şi-ar fi ajuns scopul acesta. E sigur, că odată împăraţii, regii, principii şi toate seminţiile pământului cu frică şi cutremur se vor înfăţişà înaintea Lui şi vor crede în El, dar astfel de credinţă au şi demonii; aceasta nu poate fericì pe nime. Ferice de noi, că pentru întâia oară n'a venit ca Dumnezeu atotdrept, ca un foc mistuitor!

Şi cum ne-a mântuit El pe noi? Dumnezeu în atotputernicia sa a zidit lumea pe principiul dreptăţii. Dupăcum a hotărît El — ca un fundament, ca o condiţiune a celorce există, şi pentru orientarea sigură a lumii — că $1 + 1 = 2$ şi că $2 \times 2 = 4$, tot aşa a legat deolaltă, prin o lege vecinică, păcatul cu pedeapsa.

Pe cât de sigur este, că acela care sare în foc se arde, acela care se prăbuşeşte într'o prăpastie se striveşte, acela care se cufundă într'un ocean se înneacă, tot aşa, zic, şi urmarea păcatului este pedeapsa, tot aşa de sigur se pedepseşte fărădelegea, şi adecă nu numai aici pe pământ. Nu prin aceea va fi pedepsit păcătosul, că un Dumnezeu aspru, nemilos şi răsbunător îl va urmărì şi-l va chinuì pe dânsul, care cu tot păcatul său ar fi putut trăì liniştit şi fericit. Nu, ci prin vina sa aprinde păcătosul *în el însuş, în sufletul său, care este o părticea din dumnezeire — mânia dumnezeiască.*

Prin păcat păcătosul însuş se ridică în contra sa, el se ascunde dela faţa lui Dumnezeu, nu Dumnezeu se 'ntoarce dela el, el se mânie pe Dumnezeu, şi nicidecum Dumnezeu pe el; şi prin această întoarcere şi îndepărtare dela izvorul, dela cauza ultimă a toată vieaţa, se aruncă în moartea proprie.

Porunca lui Dumnezeu este vieaţă şi fericire. Toate păcatele sunt nenaturale, în contra firii, sunt aşadar o sinucidere.

Dumnezeu însă, care a zidit creatura sa pe acest principiu al dreptăţii, nu este un om, ca să-i pară rău de ceva. El îşi rămâne sieşi credincios şi îşi ţine cuvântul. El nu este — cum gândesc atâţia, poate sute şi mii (la tot cazul şi trăesc aşa dupăcum cred) — un om bun, care să mai treacă cu vederea, sau să se mânie numai pe câte unii, când fac câte una prea bălţată, dar peste tot şi la urmă se gândeşte: «Nu pot purcede faţă de acest neam slab, după o dreptate strictă; trebue să fii cu considerare la slăbiciunile lui»!

Nu ne-am mulţămì nicidecum cu un astfel de Dumnezeu, pentrucă sufletul nostru însetează după adevăr şi dreptate, le simţeşte adânc şi le şi pretinde neştirbite: celui bun să i-se dea răsplata sa, celui rău şi păcătos pedeapsa, amândouă însă să fie drepte, potrivit şi amăsurate. Altcum se clătină temeliile vieţii spirituale. Unii cugetă că înaintea lui Dumnezeu e destulă o căinţă dreaptă, sinceră şi împreunată cu propusul serios de a nu

mai păcătuì; dar ce răspuns va da un astfel de om, răspuns care să purceadă din conştiinţa sa de drept, când înaintea judecătorilor lumeşti s'ar prezentà unul şi le-ar zice: «Iată viu şi mărturisesc aici, că eu în anul trecut am săvârşit mai multe omoruri; dar fiindcă până atunci n'am omorît pe nime şi nici nu mai am de gând s'o fac, vă cer să-mi daţi o absolvare deplină şi cinstită de orice pedeapsă».

Nu au fost şi astfel de ucigaşi, cari deşì au fost agraţiaţi de judecătorii acestei lumi, totuş au căutat în desperarea lor moartea, pentrucă conştiinţa le spuneà, că sângele vărsat numai cu sânge se ispăşeşte? O, oameni făr de minte! Ar trebuì poate, ca Dumnezeu însuş, care este dreptatea absolută, să ia şi să împrumute din concepţia voastră (unică în felul ei) de dreptate să fie mai puţin drept ca voi! Toată căinţa, toată binefacerea, toată încunjurarea răului înaintea tuturor oamenilor de pe pământ, nu-ţi va iertà şi şterge de pe sufletul tău păcatul săvârşit; o singură minciună din copilăria ta nu ţi-o poate preface omenimea întreagă într'o faptă bună, în mii şi mii de ani, deşì ar ispăşì-o tot cu lacrămi, cu fapte bune şi cu pocăinţă.

Numai o pedeapsă amăsurată şi potrivită, care să fie o nimicire a răului, ispăşeşte păcatul. Aceasta este temelia dumnezeească a lumii, săpată în conştiinţa noastră cu daltă de diamant. Şi fiindcă tot păcatul este săvârşit împotriva unui Dumnezeu infinit şi absolut, tot aşa trebue să fie şi pedeapsa.

Este adevărat, că în Testamentul vechiu Dumnezeu a iertat păcatele celorce se temeau de el, dupăcum se pare, numai din graţie şi îndurare, iar prin prorocul Iezechil a prevestit celui fărădelege, că va trăì, dacă se va întoarce dela păcatele sale.

Dar cine nu primeşte numai această singuratică sentinţă a Bibliei, ci cercetează întreagă învăţătura ei şi are în vedere jertfele cari prefigurează jertfa lui Christos, acela va recunoaşte, că Dumnezeu a făcut toate acelea în vederea jertfei aduse de Mântuitorul prin moartea sa pe cruce, care jertfă a fost hotărîtă în planul lui Dumnezeu chiar înainte de crearea lumii, dar sfinţilor V. T. în parte le-a fost necunoscută.

Prin moartea sa Mântuitorul a ispăşit, precum toate păcatele omenimii de-atunci încoace, aşa şi cele de până atunci. «Sunteţi mântuiţi», zice Petru (I. 1, 19) «cu scump sângele lui Christos, ca al unui miel nevinovat şi nespurcat, carele s'a cunoscut mai înainte de alcătuirea lumii, iară s'a arătat în anii aceştia mai de pe urmă pentru voi».

Şi tot păcatul şi toată iertarea lui o exprimă Ioan Botezătorul în ponderoasele cuvinte: «Iată, acesta este mielul lui Dumnezeu, *carele poartă păcatele lumii*».

După *F. Bettex*. ***Nicolae Ţandreu.***

CARAGIALE — OM RELIGIOS.

In legătură cu moartea neaşteptată a marelui scriitor *Ion Luca Caragiale*, ziarele şi revistele noastre au scris multe articole despre personalitatea şi opera lui. Caracterizând mărimea talentului şi a caracterului său, au întrelăsat însă să scoată la iveală o însuşire, care ne arată şi mai mult cât de completă şi armonică a fost personalitatea superioară a marelui scriitor: însuşirea lui de *om religios*. Da! Caragiale, ca toţi bărbaţii luminaţi şi cu caracter integru, a fost un om religios şi a combătut cu ironia sa ucigaşă pe liber-cugetătorii lipsiţi de credinţa 'n Dumnezeu şi înstrăinaţi de biserică. Ca probă a acestei frumoase însuşiri a marelui dramaturg al nostru, reproducem mai la vale un articol, pe care Caragiale l-a publicat înainte de aceasta cu mai mulţi ani în ziarul «Universul» dela Bucureşti, sub titlul:

Notiţe critice.

Incă de mult, lumea noastră românească nu mai merge la biserică.

Oamenii de sus, de mijloc şi de jos au uitat de mult cărarea ce duce la locaşul icoanelor.

Boeri, ostaşi, negustori, meseriaşi, dascăli, slujbaşi, mari şi mici, s'au lăpădat de datoriile către legea lor creştinească — toţi sunt astăzi liberi-cugetători.

Şi, fireşte, dacă dumnealor sunt astfel, trebuie şi femeile dumnealor să fie tot astfel, adecă libere-cugetătoare; şi prin urmare, cum ar puteà să fie copiii dumnealor altfel decât sunt mamele, adecă altfel decât liberi-cugetători!

Dar să nu exagerăm.

Boerimea, ostaşii şi slujbaşii, deşì liberi-cugetători, tot mai merg uneori să auză, dacă nu chiar s'asculte, evanghelia — anume când M. Sa Regele se duce cu ceremonialul obicinuit, la zile mari, ori la Mitropolie, ori la Sf. Niculae în Şelari, ori pe malul gârlii la Bobotează.

De altă parte, tinerimea şi damele se abat uneori la câte o biserică high-life, şi, spre cinstea lor, trebuie să mărturisim că sunt pătrunse de tot respectul cuvenit casei Domnului: atât tinerimea cât şi damele se prezintă acolo gătite cu toată îngrijirea. Atâta numai că vorbesc cam prea tare.

O fi aceasta bine sau rău, — că s'a lăsat adecă lumea noastră de biserică — nu o pot spune, căci n'am în această privinţă nici o părere hotărîtă.

Poate, după cum zic unii, să fie bine; poate că lipsa de aplecare către religie să fie dovada unui spirit, care se emancipează lesne de ideile învechite şi devine astfel mai susceptibil de idei nouă, de progres intelectual şi moral.

Poate din potrivă, cum zic alţii, să fie rău; poate că lipsa aceasta să fie dovada unei porniri la descreerare, la o scădere, la o înjosire pro-

gresivă intelectuală şi morală, la o din ce în ce mai mare pierdere a omeniei!

Nu ştiu deocamdată cine să zic că au dreptate — pesimiştii ori optimiştii; trebuie să mă mai gândesc mult la această întrebare. Dar până s'ajung a-mi da un răspuns, voiu să consemnez aci în fuga condeiului câteva observaţiuni, pe cari le fac de mult.

Pe câtă vreme bisericile noastre româneşti ortodoxe, părăsite de credincioşi, mai ales în capitală şi 'n oraşele mari, decad pe văzute; pe câtă vreme toaca şi clopotele noastre fac sgomot de-a surda, ne mai aflându-se urechi cari să le înţeleagă glasul şi chemarea; pe câtă vreme o biată prescură şi câteva linguriţe de vin ajung unui trist altar pe multe Dumineci — ce se întâmplă în altă parte?

Ia să vedem.

Treceţi, vă rog, foşti credincioşi ortodocşi, astăzi liberi-cugetători, treceţi Dumineca dimineaţa pe la frumoasa catedrală catolică a Sfântului Iosef, pe la Bărăţie, pe la biserica *protestantă* şi pe la cea *calvină;* treceţi, vă rog, foşti creştini ortodocşi, compatrioţii mei, liberi-cugetători astăzi, treceţi Vineri seara pe la *sinagogele* mosaice — şi vedeţi ce se petrece acolo, în acele locaşuri clădite de oameni pentru adăpostirea sfintei credinţe în Dumnezeu, lăsate lor dela moşi strămoşi.

Vedeţi, ce de lume! ce de oameni, ce de femei şi copii!

Priviţi-i! Bogaţi şi săraci, voinici şi neputincioşi, tineri şi bătrâni. Sunt între ei învăţaţi deosebiţi şi oameni de rând, fiinţe pe drept ori nu, mândre şi fiinţe umile, oameni cu griji sdrobitoare şi oameni fără nici o grije; toţi vin să-şi ridice acolo sufletul, ascultând cuvântul Domnului; toţi vin acolo să se roage împreună Lui, cum i s'au rugat şi părinţii lor, şi să înveţe şi pe copii lor a I-se rugă cu dânşii.

Sunt între ei bravii şi cuminţii Germani, Francezii cei subţiri la minte şi nobilii Italieni, şi alte neamuri strălucite ale Europei, şi îndrăzneţii Unguri şi neînduplecaţii Evrei.

Intraţi, foşti creştini ortodocşi, astăzi liberi-cugetători; intraţi după aceşti credincioşi în sfântul pentru ei locaş.

Acultaţi cum răsună, legănându-se între înaltele bolţi, acele cântări înălţătoare în slavă. Ia uitaţi-vă cum, cu capetele plecate, se lasă acei oameni pătrunşi de binefacerea Atot-Ţiitorului.

Vedeţi-i voi, cari sunteţi totdeauna posomorîţi, cum după ce s'au împărtăşit de acea binefacere, ies toţi cu feţele senine şi vesele.

Şi dacă liberi-cugetători, nu mai puteţi crede în Dumnezeu, căci nu mai sunteţi în stare să-l vedeţi, pe El care s'arată pretutindeni afară decât în sufletul vostru, nu puteţi crede nici măcar în ce vedeţi la aceşti semeni ai voştri? Nu înţelegeţi voi, cari tot vă plângeţi de slăbiciunea «noastră» faţă cu ei, ce întăriţi ies după ce s'au rugat şi au primit binecuvântarea?

Şi dacă nici atâta nu înţelegeţi, nu v'aduceţi aminte barem de o vreme nu tocmai depărtată, când părinţii voştri, cari dorm sub umbra

crucii, cunoşteau izvorul acelei întăriri binefăcătoare şi ştiau să s'adape la el?

Părinţii noştri!

Prăpastie de vreme nemăsurată între ei şi noi! Mii şi mii de ani să fi trecut dela viaţa lor până la a noastră, şi tot nu li s'ar fi şters mai bine din inimile copiilor şi dragostea şi evlavia şi felul.

Ei au crezut şi s'au închinat, şi sufletele lor găseau mângăiere şi tărie în închinăciune.

Noi nu ne mai închinăm, fiindcă nu mai credem.

Sufletele noastre nu mai au nevoe de mângăiere; inimile noastre nu mai au nevoe de tărie, fiindcă sunt de peatră, şi din peatra aceasta scăpărăm scânteile liberei-cugetări, noi Românii foşti ortodocşi, cari suntem mai deştepţi, mai luminaţi, mai mândri, mai puternici decât toate neamurile lumii.

Inchine-se Asia, bătrâna înţeleaptă, şi igenioasa ei fiică Europa!, închină-se Africa cu toate negrele ei seminţii!, închine-se iscusita Americă!

Noi — nu ne închinăm.

Inchine-se nărozii!

Filozofia noastră ne pune mai presus de nevoia închinăciunii!

Clopotele — sgomot! Icoanele — fleacuri! Credinţa — moft!

Inchize-se bisericile, surpe-se zidurile lor!

Părinţii noştri cari le-au zidit erau nişte barbari, nişte primitivi, fără nici o cultură serioasă; ei nu aveau spiritul de examen.

Noi suntem oameni moderni.

Măture-se dărâmăturile bisericilor, ca să se deschidă locuri largi, pieţe vaste, pe cari după cerinţele progresului, să se zidească oteluri măreţe şi cluburi politice, teatre de varietăţi şi burse de comerciu.

Şi nu care cumva să îndrăznească a ridică glasul cineva! In cazul cel mai bun pentru dânsul, ar fi un om ridicol.

E destul că biserica e tolerată!

Un slujitor al altarului, când stetea vub loviturile unei cumplite prigoniri, unei nepăstuiri strigătoare la cer, izgonit şi maltratat ca odinioară Sf. Ignatiu al Constantinopolei, mi-a spus cu adânc amar:

— Nu li-e frică, fiule, de bătaia lui Dumnezeu?

— Nu, părinte, i-am răspuns; nu e frică nimănui de bătae cui nu crede că este.

Ai uitat că ai a face cu o lume, care nu crede în Dumnezeu?, cu o lume cărei nu i-a fost frică să prefacă în puşcării locaşurile sfinte, închinate credinţei străbune, unde zac osăminte de măreţi voevozi?

Se va mai schimbă lumea noastră românească?, va mai vrea Dumnezeu să o reîntoarcă la dânsul?

Dumnezeu ştie.

Deocamdată, copiii noştri vor merge pe calea noastră cuminte. De ce avem şcoli româneşti, în cari urmează înaltele învăţături ale omenirii? Pentru ca să ni-i lumineze şi să ni-i crească.

Din aceste şcoli naţionale, ies pe fie ce an sute şi mii de viitori cetăţeni luminaţi, toţi liberi-cugetători, plini de dispreţ pentru vechea rătăcită credinţă creştină, astăzi demodată, ridiculizată, scuipată!

Ei au învăţat o religie mai omenească decât cea creştină, o religie care predică nu mila şi îngăduinţa, nu blândeţa şi omenia: o religie aspră, care predică omului:

Eşti o fiară! Ghiarele tale şi colţii tăi sunt deşteptăciunea şi şiretenia; fii perfid, crud şi neîngăduitor cu semenii tăi!

Nu te uită o clipă în sus spre cer: acì în jos, pe pământ, uită-te cu ochii 'n patru, ca şi cum ai aveà patru picioare; acì pe pământ se isprăveşte tot pentru tine

Eşti fiară, fii fiară.

Fiarele n'au biserică; fiarele nu se închină; fiarele n'au Dumnezeu!

Din aceste amare constatări ar puteà luà învăţăminte toţi aceia cari, stăpâniţi de o falşă şi străină cultură, au uitat drumul bisericii şi nu vreau să se închine lui Dumnezeu.

Dumnezeu să-l odihnească între cei drepţi. *N. B.*

ÎNŢELEPTUL SOLOMON.

(Studiu biblic).

1. *Originea.* Intre oamenii geniali ai adâncii vechimi, împăratul Solomon ocupă un loc de cinste. El se şi numeşte «*înţeleptul*» Solomon. Şi cu toate aceste el este aşa de puţin cunoscut, ori fals cunoscut. Il cunoaştem aşa de puţin şi de fals din cărţile noastre de şcoală, din aşanumitele «Istorii biblice» ori «Istorii sacre». Pricina este că biografii lui din citatele manuale au luat aceea ce în cărţile sfinte le-a ieşit mai uşor la suprafaţă, ca mai uşor de prins şi de predat, şi nu şi-au dat silinţa ca, din combinarea şi aprofundarea textului sf. Scripturi, să pătrundă şi să scoată la iveală valoarea uriaşului.

Departe de mine de-a mă crede mai bun şi mai profund decât biografii, de cari am făcut pomenire. Nu mă cred mai destoinic, dar din pricină că eu nu fac carte de şcoală şi pentru acum dispun şi de timp, încerc să schiţez aici, aşa cum înţeleg eu, vieaţa şi faptele marelui Impărat, după sfintele cărţi.

Că a fost un geniu fără păreche, mie cel puţin mi-se pare un lucru aproape, aproape firesc, întocmit de Dumnezeu ca să fie aşa, cu observarea legilor naturii. Aceasta nu numai din simplul motiv că a avut tată pe un alt geniu, pe *David*, ci mai vârtos că a fost născut în împrejurări, cari trebuiau să concurgă la genialitatea lui. Anume:

Impăratul David, mare, excepţional de mare în calităţi (erou fără păreche, poet neasemănat, cântăreţ, minunat, artist în toată puterea cuvântului, generos, prudent şi evlavios în cel mai înalt grad), mare, excepţional de mare a fost şi în pasiunea amorului.

Ca împărat oriental, după obiceiul vremii, aveà harem, în care se aflau cele mai frumoase femei de prin toate neamurile. Şi cu toate acestea când odată a văzut o femeie «frumoasă foarte» scăldându-se, întru atât s'a aprins de poftirea ei, încât, fără întârziere, a trimis după ea şi o-a adus la sine în harem.

Femeea erà nevasta generalului *Urie*. Şi ca să o aibă neturburat, nu s'a dat îndărăt dela crimă: a ucis pe Urie, ca nevasta acestuia să rămână văduvă (II Imp. 11, 2—17).

Şi evlaviosul David mustrat de proorocul *Natan* pentru fărădelegea sa, a făcut pocăinţă, dar adânca lui pocăinţă nu l-a putut împiedecà d'a continuà relaţiile de dragoste cu femeea iubită.

Din fărădelegea lui s'a născut un prunc, care murì în curând. David recunoscù că moartea pruncului erà o pedeapsă pentru adulterul cu *Virsavie*, nevasta lui Urie şi pentru uciderea acestuia. (II Imp. 11, 27, 12, 15). Dar iubirea lui pentru Virsavie nu-i îngăduià să o lase, ci continuà a trăì cu ea.

In focul dragostei lui pentru frumoasa femee, aceasta a zemislit de nou şi a născut un alt prunc.

Pruncul născut din învăpăiata dragoste trebuià să hărăzească dela tatăl său excepţionale calităţi. Şi a şì moştenit şi pe care le-a moştenit Dumnezeu i le-a mărit şi i le-a înmulţit.

Pe acest prunc David îl consideră ca o garanţie vie că Dumnezeu i-a iertat dubla fărădelege, şi că el poate fi împăcat în sufletul său cu sine şi cu Dumnezeu. De aceea pruncului atât de mult dorit, pe care acum ca o mângăiere i l-a născut femeea iubită, i-a şi pus numele *Solomon* (aducătorul păcii) (I Paral. 22, 9); iar proorocul *Natan* i-a adaus numele desmierdător de *Ieddedi* (iubitul Domnului) (II Imp. 12, 24—25), cu bună seamă ca urmare a fenomenalei deşteptăciuni, de care dădeà dovadă tinărul principe.

2. *Ocuparea tronului.* Apreciind excepţionalele daruri sufleteşti, cu care Dumnezeu înzestrase pe fiul favoritei sale, proorocul David a întrevăzut că acesta e menit să fie genialul succesor al său, ales de Dumnezeu ca să consolideze vastul imperiu cucerit şi să ridice biserica, pe care lui nu i-a permis timpul războiului să o ridice.

Acestei prevederi David a dat expresiune, făgăduind cu jurământ Virsaviei, că Solomon, fiiul ei, îi va urmà ca împărat peste Israil (III Imp. 1, 13—30).

De această făgăduinţă proorocul Natan nu erà strein. Ba, poate chiar el, pătrunzând bogăţia darurilor sufleteşti ale favoritului său, îndemnase pe David să hotărască sărbătoreşte ca urmaşul său să fie Solomon.

Dar această hotărîre pare a fi fost un secret familiar, necunoscut căpeteniilor imperiului. Şi tocmai fiindcă erà secret, pare a fi deschis câmp liber de aspiraţiuni prea îndrăzneţe unui alt fiu mai mare, a lui David, anume *Adonias*. Acesta lăsat în voia sa, fără sfială şi pe faţă îşi pregătì

calea la tron: el îşi pregătì lui şi cară şi călăreţi, şi cincizeci de bărbaţi alergau înaintea lui. Şi nu l-a oprit pe el părintele său niciodată zicând pentruce faci aceasta? (III Imp. 1, 5—6).

Ingăduinţa părintelui său, Adonias o privì drept slăbiciune, de aceea şi îndrăznì a se purtà cum am văzut, nu ca simplu principe, ci ca împărat.

Parte din căpeteniile oştirii cu comandantul suprem *Ioav* în frunte, cum şi căpeteniile religiunii, probabil de bună credinţă că aceasta ar fi şi intenţiunea lui David, l-au ajutat pe Adonias în împlinirea planurilor sale primejdioase (III Imp. 1, 7).

In cele din urmă, crezându-se stăpân pe situaţie, a făcut pasul hotărîtor: a întrunit la un mare banchet pe fraţii săi şi pe mai marii împărăţiei. La acest banchet n'a chemat însă nici pe Solomon şi nici pe proorocul Natan. Probă că el ştià de hotărîrea părintelui său şi voià, ca peste voinţa acestuia, să se facă împărat. Erà în fond o nouă revoluţie alui Avisalom, acum însă mascată.

Intruniţi mai marii oştirilor şi ai religiei la banchet, între strigăte şi chiuituri de bucurie, Adonias se proclamă şi primeşte omagiile de împărat, rămânând ca ungerea şi încoronarea să urmeze fără întârziere (III Imp. 1, 9—11).

Din fericire însă prorocul Natan aflà din bună vreme despre cele puse la cale de către Adonias. El alergă la Virsavie şi împreună cu dânsa intervenì la David, arătându-i isprăvile şi planurile principelui Adonias.

Şi pe când Adonias se proclamà şi primeà omagiile de împărat, leul cel bătrân, David, găsì încă energia ca repede să tragă dungă peste primejdioasele socoteli ale sumeţului său fiu.

Fără cea mai mică întârziere înjghebă cortegiul de încoronare şi trimise pe Solomon cu o puternică excortă militară în Cortul mărturiei, unde preotul *Sadoc* şi cu proorocul Natan îl unseră împărat, iar poporul devotat bătrânului monarh, întrunit în grabă, îi aduse omagii în puternice strigăte de bucurie.

Când auzì Adonias dela banchetul său că David a proclamat, uns şi încoronat împărat pe Solomon, a părăsit repede banchetul şi toţi aderenţii lui se împrăştiară care încătrău (III Imp. 1, 11—49).

Pe acel timp Cortul mărturiei şi mai ales altarul arderii aveà dreptul de azil. Cel ce intrà în cort şi cu deosebire cel ce se puneà sub scutul altarului, nu puteà fi urmărit şi pedepsit decât dacă se îndepărtà de acel loc.

Şi Adonias, care se simţeà vinovat şi ştià că pentru conjuraţiune contra împăratului şi contra imperiului, moartea îl aşteaptă, a alergat în Cortul mărturiei şi s'a prins cu mânile de coarnele altarului spre a-şi mântuì vieaţa.

Auzind Solomon despre aceasta, i-a trimis graţia împărătească, zicând: «De va fi fiul virtuţii nici un păr din capul său nu va cădeà pe pământ, iar de se va aflà răutate într'ânsul se va omorî» (III Imp. 1, 50—53).

3. *Intărirea tronului.* Solomon ocupase cu adevărat tronul; dar acest tron puteà foarte uşor să fie subminat de intriganţi ambiţioşi. Se impuneà deci o priveghere deosebită şi luarea de măsuri energice la caz de nevoie. Şi intriganţii n'au lipsit a se arătà îndată după moartea lui David. Astfel: îndrăzneţul şi ambiţiosul Adonias, în loc să se cuminţească din răspunsul de graţie dar şi de severa ameninţare a lui Solomon, nu se astâmpără, ci făureşte planul temerar, după care pe căi piezişe, să răstoarne pe fratele său şi să se înnalţe el la tronul împărătesc. El, după cum se vede, în înţelegere cu partizanii săi vechi, între cari şi comandantul oştilor, Ioav şi arhiereul *Aviatar,* contând pe opinia poporului, că soţia rămasă după moartea bărbatului ei, ar aveà dreptul la poziţia socială ocupată de repausatul ei soţ, şi simulând pe naivul desinteresat, s'a dus la Virsavie, muma lui Solomon şi a înduplecat-o să ceară dela împăratul ca să-i deà lui de soţie pe Avisag, fosta nevastă a lui David.

Solomon întrevăzând planul criminal al neastâmpăratului său frate, şi având în vedere mai pe sus de toate siguranţa şi liniştea tronului şi a împărăţiei, cu toată durerea, ce va fi simţit pentru fratele său, s'a văzut nevoit să-şi pună tronul şi imperiul în siguranţă prin moartea lui Adonias (III. Imp. 2, 13—25).

Căderea lui Adonias trebuià să tragă după sine şi căderea principalilor săi complici. Între aceştia cel mai primejdios, ca cel mai popular şi mai influent erà comandantul suprem al oştirii, viteazul Ioav, alăturea de Arhiereul Aviatar.

Ioav, văzându-se demascat şi ştiind ce-l aşteaptă, a alergat şi el la altar sub al cărui scut s'a pus. Şi la provocarea lui Solomon nevrând să părăsească altarul, împăratul, văzând că interesul imperiului e superior dreptului de azil; că siguranţa tronului, pacea şi prosperarea imperiului pot foarte uşor să fie primejduite de puternicul Ioav, a înfrânt dreptul de azil al Sanctuarului, ordonând ca pe Ioav să-l execute lângă altar.

Pe arhiereul criminal, în vedere că purtase Chivotul înaintea lui David nu l-a executat. S'a mulţumit să-l depună şi să-l trimită în surghiun la Anatot. (III. Imp. 2, 5. 26—34).

Mai aveà însă un potentat, care puteà să-i fie primejdios. Acesta erà *Semei,* care în sumeţia sa îndrăznise să insulte pe împăratul David şi care în cele din urmă fusese iertat. Acestuia împăratul s'a mulţumit, spre a-l face inofensiv, să-i prescrie un fel de arest domiciliar: să nu părăsească Ierusalimul. Semei însă a călcat porunca împărătească, nu din naivitate ci cu scopuri nepermise şi Solomon l-a executat şi pe el. (II. Imp. 16, 5—13. III. Imp. 2, 8. 9. 36—45).

Astfel în interior, în apropiere de persoana sa, fără multe jertfe, Solomon a înlăturat pe cei ce puteau, la un moment dat să turbure pacea şi siguranţa tronului şi a imperiului. Dar, ca să-şi poată executà planurile el aveà nevoie de linişte şi pace nu numai din partea connaţionalilor săi,

ci şi din a celor de alt neam, fie ei cuprinşi în circumferinţa imperiului său, fie din alte împărăţii.

Imperiul, aşa cum Solomon îl moştenise dela viteazul său tată, erà un imperiu cucerit, el erà întemeiat pe ascuţişul sabiei. Şi erà firesc ca diferitele popoare cucerite să tindă a-şi redobândì libertatea. Şi e de remarcat că multe din aceste popoare, ori mai bine, poporaţiuni, locuiau printre Israilteni, mai exact: Israiltenii locuiau printre ele.

Ba, mai mult: însuş poporul israiltean nu erà doară o unitate compactă. El oferea un spectacol dureros: erà încă divizat, după seminţii.

Se ştie că dispărând marii conducători ai lui Israil, şi *Moisi* şi *Iisus Navi*, poporul nu s'a mai simţit motivat a vieţui închiegat, ca un singur popor, ci s'a grupat după seminţii, sub conducerea principilor de seminţii; ba, seminţiile se luptă între ele cu înverşunare, încercând a se stârpì una pe alta. (Jud. 12, 1—7, 20, 11—18)). Şi numai după sute de ani de grele încercări, a izbutit prorocul Samuil să-l strângă sub un singur cap, sub *Saul*.

Şi încă pe timpul lui Saul principii seminţiilor se grupară în două partide, una numită *Israil* alta *Iuda*, cari dau atâta de lucru lui David. Chiar răscoala lui Avisalom a fost o urmare a acestei desbinări. El a fost susţinut de Israil contra lui Iuda (confer.: I. Imp. 11, 8. 15, 4. II. Imp. 18 6. 7. 19, 8. 40—43). Capii seminţiilor sub domnia lui David aveau o poziţie hotărîtoare în chivernisirea imperiului (I. Pavel 27, 16 seq.) şi erau aşa de bogaţi şi, deci influenţi, încât la apelul lui David ca să facă o colectă pentru strângerea fondului, din care să se acopere cheltuielile pentru zidirea bisericii, aceşti principi au fost în stare să contribue, pe lângă cantităţi enorme de aramă (18,000 talanţi [1]), de fier (100,000 talanţi) şi de petri scumpe, cu suma în *aur:* 5000 talanţi[2] şi 10,000 talanţi de *argint,*[3] şi încă 10,000 galbini (Sicli) de aur,[4] (I. Paral. 29, 7.), deci numai în metal nobil peste 775 milioane lei.

Şi Solomon, prin procedura sa înţeleaptă, plină de tact, nu numai a împedecat pe principi şi pe cele două grupări de seminţii (Iuda şi Israil) d'a se manifestà, ori chiar a se desmembrà, ci încetul cu încetul a izbutit să reducă la o simplă formă influenţa capilor de seminţii; iar de grupările cele două, Iuda şi Israil, în toată lunga lui domnie nici pomenire nu se face.

Erà însă în Palestina printre şi pe lângă Evrei un şir întreg de popoare supuse de David, popoare răsboinice, gata la orice moment să ieà armele, spre a-şi luptà libertatea şi independenţa. Intre aceştia Filistenii, Moaviţii, Edomiţii, Amoniţii, Amalechiţii (I. Pavel 18, 1—12). Şi pe aceştia Solomon prin blândeţe şi încuscrire cu căpeteniile lor, ale căror fete le luă în haremul său (vom revenì la urmă), cum şi prin garnizoanele pu-

[1] Un talant aveà greutate de aproximativ 50 kgr. sau 100 funţi, o maja.
[2] Un talant de aur valorà între 140,000 şi 155,000 lei.
[3] Un talant de argint valora cam 7500 până la 8000 lei.
[4] Un siclu sau galbin de aur egal 50 lei.

ternice, pe care le aşeză printre numitele popoare, le ştiu ţineà în frâu aşa că şi din partea lor a avut pace.

Mai erau popoare afară de Palestina, unele, pe care David le supusese, altele cu care David fusese în pace, toate însă bune bucuroase să dea năvală asupra lui Israil şi să pună în primejdie existenţa imperiului. Între aceste cel mai puternic şi deci mai primejdios erà imperiul Egiptului. Faraon ocrotise pe *Ader*, principele edomit, scăpat ca prunc din răsboiul de extirpare, purtat de David cu Edomiţii. Pe acest Ader Faraon nu numai că l-a primit la curtea sa, i-a făcut toate înlesnirile spre a puteà duce o vieaţă princiară conform rangului său, dar, spre a-l puteà întrebuinţà pentru scopurile sale de cucerire, l-a căsătorit cu sora împărătesei, a nevestei lui Faraon. Şi acum aşteptà momentul binevenit, ca pe Ader să-l aşeze pe tronul părintesc edomit, bineînţeles ca supus al lui Faraon (III. Imp. 11, 14—19).

Şi Solomon, prin iscusinţa sa ştiù să câştige prietenia lui Faraon, a cărui fată o luă de nevastă şi cu ea, ca zestre să dobândească enorme avantagii. Mai întâi a primit ca zestre puternica fortăreaţă *Gazer*, pe care Faraon o cucerise dela Cananei. Apoi nimicì planul Egiptenilor d'a se folosì de Ader ca unealtă pentru un războiu de cucerire contra lui Israil. Mai mult: vedem că Faraon chiar stărue pe lângă Ader să fie pe pace (III. Imp. 9, 16. 11, 14—22).

Din notiţa ce o aflăm la III Imp. 11, 25 se vede că Solomon, fără să poarte războiu cu Ader, i-a îngăduit să-şi ocupe tronul necrezându-l primejdios, câtă vreme nu erà sprijinit de Faraon.

Faţă cu un alt duşman, care se ridică din *Siria* şi *Damasc*, *Rezon*, Solomon s'a mulţumit să ridice fortăreaţa la marginea imperiului din spre Damasc şi Siria şi prin garnizoanele de acolo să-l ţină în frâu (III. Imp. 11, 23. 9, 17—20).

Legăturile de prietinie cu *Tirul*, stabilite de către David, el le întărì nefăcându-şi scrupule din cedarea către *Hiram* a teritorului *Cabul*, o făşie de pământ, în schimbul unei sume de 120 talanţi de aur. (III. Imp. 9, 11—14).

Un singur războiu ni se spune că a purtat Solomon pentru cucerirea fortăreţei *Visova*, care, prin poziţia ei strategică, erà hotărîtoare asupra soartei imperiului din partea nordică. Pe lângă această fortăreaţă cucerită, pe care el o întărì, mai ridică alte fortăreţe în partea locului şi un puternic turn în Livan, — prin cari imperiul erà pus în siguranţă din spre Siria până la Eufrat. (III. Pavel 8, 3—6. III Imp. 9, 17—20).

Astfel prin măsuri înţelepte şi alianţe avantagioase Solomon întrupă nădejdea pusă într'ânsul, domnind în pace timp de 40 de ani. El a fost cu adevărat pacea întrupată, dupăcum îi erà şi numele.

Pacea aceasta îndelungată, în care «locuià Iuda şi Israil fără de frică, fie carele sub viţa sa şi sub smochinul său, mâncând şi bând şi veselindu-se» (III, Imp. 4, 25), şi în care, prin urmare poporul s'a înmulţit sur-

prinzător (III, Imp. 4, 20), a avut ca urmare fericită îmbogăţirea poporului prin muncă liniştită, cum şi consolidarea imperiului.

4. *Desvoltarea literară.* Dar îndelungata epoca de pace a fost şi o eră de desvoltare literară. Epoca lui Solomon sub punctul de vedere literar se aseamănă mult cu epoca lui *August.*

Din bogata literatură, ce s'a desvoltat în acest timp, cărţile sfinte ne-au păstrat numai amintiri şi mici fărămituri. Aşa cartea III, a Impăraţilor, cap 11, vs. 41 ne îndreaptă la «Cartea faptelor (cuvintelor) lui Solomon», iar cartea II, Paralipomenon, cap 9, vs. 29 ne trimite la «Cuvintele lui Natan prorocul, la cuvintele lui *Ahia Silonitul* şi la *Vedeniile lui Ioil.*»[1] Toate aceste opere s'au pierdut. Locul de frunte între acei scriitori, pare a-l fi ocupat Impăratul, ca poet şi ca filozof. Despre el ne spune III Imp. 4, 32 că a dat la lumină 3000 de pilde (proverbii) şi 5000 poezii. Marea lui înţelepciune se arată cu deosebire în proverbii, din cari până la noi abià s'au strecurat nişte frânturi în *Proverbiile* sau *Pildele lui Solomon.* Colecţiunilor de maxime, care poartă numele lui «*Ecleziasticul*» şi «*Inţelepciunea lui Solomon*» critica le contestà autenticitatea. La toată întâmplarea, multe din acele maxime, ca şi multe din cele cuprinse în «*Inţelepciunea lui Iisus fiiul lui Sirah*» îşi au izvorul în Solomon. Din mulţimea cea mare de poezii nu ne-a rămas decât strălucita «Cântarea Cântărilor», o podoabă a poeziei lirice.

Dar cartea sfântă (III, Imp. 4, 29), de bună seamă şi în vederea producţiunii lui literare, afirmă că «Dumnezeu a dat lui Solomon înţelepciune şi înţelegere multă foarte şi revărsarea inimii (ştiinţă întinsă) ca năsipul cel de pe lângă mare.» Iar ce se înţelege sub «revărsarea inimii (ştiinţă întinsă) şi înţelegere», ne spune în acelaşi capitol vs. 33: «Şi a grăit despre lemne, dela cedrul Livanului până la isopul, care iasă prin zid; şi a grăit de dobitoace celece sboară şi de celece se târăsc şi de peşti».

Această lămurire, pe cât de scurtă pe atât de preţioasă, pe care ni-o dă sfânta carte, dovedeşte că Solomon, pe lângă alte distinse calităţi, erà şi un adânc pătrunzător al tainelor naturii, aşa că, aceea ce altor oameni li-se părea supranatural, minune, el şi-o explicà şi o explicà şi altora desvălind secretele naturii. De aici puterea aceasta d'a înţelege firea vietăţilor şi a lucrurilor, pentru atunci supraomenească, a fost calificată ca ceva, dacă nu dumnezeesc, demonic. Celce aveà această pătrundere, erà considerat ca stând în legătură cu duhurile, care-l inspiră, îl învaţă. De acì Solomon cu vremea a fost pus în legătură cu supranaturalitatea în acţiunile omeneşti, şi ideea de vrajă, de ghicirea, mai ales a gândurilor de străbaterea secretelor naturii s'a străcurat până la noi sub numele de *solomonie.*

5. *Administraţia şi organizaţia.* Înţelepciunea sa ca *regent,* Solomon şi-o arată în administraţia şi organizaţia imperiului. El ştiù să concentreze în puternica sa mână toate puterile supreme ale statului, spre a se dirigà

[1] A nu se confundă cu prorocia prorocului Ioil.

totul armonic, unitar. Mai întâiu, cum am amintit mai sus, a știut să micșoreze și cu încetul să anihileze influența principilor de seminții, reducându-i la simple figuri decorative pentru anumite festivități (III. Imp. 8, 1). Deodată și alăturea cu puterea lumească luă el în mână și suprema putere sacramentală. El tămăiază înaintea Chivotului și jertfește la altar ca Unsul Domnului (III. Imp. 3, 4, 15) și binecuvintează poporul (III. Imp. 8, 14 seq. 54, 62 seq. 9, 25). Această poziție față cu religia și-o însușì Solomon fără să jignească autoritatea sacerdotală. Dimpotrivă, Sacerdoțiul e cultivat, dar în interesul statului, fără să-i îngăduie o influență hotărîtoare în afacerile administrative.

Exilând pe Arhiereul răsvrătitor, Aviatar, el a pus în locu-i pe devotatul *Sador* (III. Imp. 2, 26 seq. 35).

La curtea împărătească cea mai înaltă dignitate în imperiu vedem că o ocupă preotul *Asaria*, fiiul arhiereului Sador, iar consilierul intim (prietinul) Impăratului (peste ceice stà lângă Impăratul) este preotul *Zavut* (III. Imp. 4, 2, 5).

Rezerva ce și-o face d'a hotărî neinfluențat de alții, cari pot să fie preocupați ori stăpâniți de interese particulare, Solomon și-o întemeiază pe inspirațiunea dumnezeească, ce se manifestă prin graiul Impăratului (Pilde, 16, 10), fără să desconsidere sfatul înțelepților, cu cari știe să se încungiure (Pilde 11, 14, 15, 23).

În interesul unei administrațiuni mai ușoare și poate și spre a micșorà și anihilà influența principilor, capi de seminții, Solomon împărțì imperiul israiltean în 12 districte, cu deplină abstracție dela vechea împărțire după seminții. În fruntea acestor districte așeză oameni probați, iar în pozițiunile mai importante își puse rudeniile, în cari puteà să aibă mai multă încredere (III. Imp. 4, 2—19).

6. *Biserica.* Cum chiar și sub imperiu poporul israiltean erà până la un anumit grad desmembrat sub influența aproape hotărîtoare a capilor de seminții, fără să alcătuiască o puternică unitate, tot așa și pe terenul religios.

Planul lui Moisi d'a întrunì pe toți Israiltenii în jurul unui centru religios, prin cortul mărturiei, nu-și ajunsese scopul. Căci Israiltenii, din timpurile cele mai vechi ale patriarhilor chiar, erau obișnuiți cu «*locurile înalte*» iar obișnuința aceasta a fost practizată și de însuși Moisi și de Iisus Navi (I. Moisi 22, 2, 14, II Moisi 3, 1 seq. 19, 20, 24, 4, 13 seq. V. Moisi 27, 4 seq., Iisus Navi 8, 3). Desbinarea aceasta, pe timpul Judecătorilor și a primilor împărați (Jud. 2, 5, 6, 25 seq., I. Imp. 20, 6, II. Imp. 15, 7, 8) a continuat a ființà. Ea făceà aproape iluzorică orice sforțare d'a întrunì pe întreg Israilul în un stat nedespărțit și nedespărțibil. Și încă marele David întrevăzuse această rană, care rodeà la ființa poporului și se gândise la lecuirea ei. În inspirațiunea sa prorocească aflase leacul în un sanctuar, care prin măreție și prin bogăția podoabelor lui să captiveze și să atragă cu putere irezistibilă pe toți Israiltenii în jurul său,

făcându-i să dispreţuiască şi să părăsească sanctuarele sărăcăcioase, răspândite prin munţii şi pe colinele Palestinei. In consecinţă din prăzile bogate luate dela număroşii duşmani, pe cari i-a biruit în îndelungatele sale războaie, a strâns şi îngrămădit colosale cantităţi de material pentru zidirea sanctuarului central. Dorinţa lui a fost ca el însuşi să zidească Sanctuarul, dar, fiindcă erà ocupat cu războaiele şi nu se puteà devotà cu totul marei şi monumentalei opere, consilierul său, prorocul Natan, l-a oprit dela această întreprindere, care, spre a puteà fi dusă la îndeplinire, aveà nevoie de o pace îndelungată (I. Paralip. 22, 7, 8, 28, 3, III. Imp. 5, 3).

El a trebuit, deci, să se mulţămească numai cu strângerea materialului trebuitor la zidire, pe care să-l lase fiiului său Solomon spre a-i îndeplinì sfânta dorinţă. Şi a strâns, colosal de mult a strâns,[1] spre a se puteà împlinì cu prisosinţă toate trebuinţele reclamate de grandioasa operă ce proiectase.

Uriaşa întreprindere reclamà mai întâi măiestri arhitecţi şi artişti de tot soiul. De aceştia nu se găseau în Israil. Căci Israiltenii duceau o vieaţă primitivă, mare parte din ei locuiau încă în corturi (II. Imp. 19, 8);[2] îndeletnicirea lor erà aproape excluziv agricultura, păstoritul şi răsboiul. Meseriile şi artele la Israilteni erau ca şi necunoscute (III. Imp. 5, 6, I. Paralip. 22, 2). Arhitecţi şi artişti de tot soiul trebuiau aduşi din afară. Norocul cu apropierea Tirului, în care se găsià o poporaţiune cultă, foarte bogată, bogată şi în arhitecţi, măiestri şi artişti.

Cu împăratul Tirului, *Hiram*, Solomon înoind legăturile de prietinie de pe timpul lui David, obţinù dela dânsul măiestri, artişti, arhitecţi, mun-

---

[1] Fabuloase, aproape necuprinse cu mintea noastră sunt cantităţile de aur şi de argint, de cari vorbesc cărţile sfinte, că le-a lăsat David în tezaurul menit pentru zidirea bisericii. Anume în I Paralip, 22, 14 cetim că David pentru casa Domnului a pregătit din prăzile luate dela vrăşmaşii biruiţi o sută de mii de talanţi de aur şi o mie de mii de talanţi de argint. În banii noştrii această cantitate de aur şi de argint este aproape de necuprins cu mintea. Căci, dacă un talant de aur valorà numai 140,000 lei, 100,000 talanţi au valorat 14 mii de mii sau 14 miliarde. Iar dacă un talant de argint valorà numai 7,500 lei, un miliard de talanţi valorà 7,500 miliarde. Deci, laolaltă, tezaurul zidirii bisericii, afară de enormele cantităţi de aramă şi de fier, a fost în suma minimală de 1514 miliarde lei. Dar la această nemai pomenit de mare cantitate de aur şi de argint, David a mai adaus din averea sa privată trei mii de talanţi de aur şi şapte mii de talanţi de argint, iar boierii au colectat între sine 5000 talanţi de aur, 10,000 de galbeni de aur (sicli) şi 10,000 talanţi de argint. (I Paral. 29, 4, 7). Un galbin de aur fiind aproximativ 50 lei, deci 10,000 de galbini aproape 500,000 lei. Acum cei 8,000 talanţi de aur având cam 1 miliard 120 milioane, iar 10,000 talanţi de argint reprezentând cam 7.500,000 lei, laolaltă 1.128 milioane aduşi la tezaurul propriu zis al bisericii de 7514 miliarde, ne dă enorma sumă de 7.515,128 milioane, scris: şapte mii cinci sute cincisprezece miliarde, o sută douăzeci şi opt milioane lei.

Pe lângă această fabuloasă sumă în aur şi în argint, David a îngrămădit enorme cantităţi de petri scumpe, aramă şi fier, piatră cioplită (marmoră), lemn de cedru şi de pin (ciparos).

[2] In acest loc ca şi în altele din traducţiunea noastră. terminul *loias* este identic cu *cort*.

citori pricepuţi la cioplitul lemnului şi a pietrilor, în schimbul unei însemnate cantităţi de grâu şi unt de lemn (II. Paral. 2, 3—13).

Cantităţile enorme de material strânse de David, erau însă departe d'a fi îndestulitoare. Solomon aveà trebuinţă de mult lemn de cedru din muntele Livan, de marmoră şi de mari blocuri de piatră solidă, granit.

Hiram şi-a trimis oamenii pricepuţi în Livan, iar Solomon a adaus deoparte 80,000 tăietori de piatră şi 70,000 purtători de poveri — aceştia toţi dintre popoarele supuse, — de alta 30,000 de Israilteni, pe cari îi trimise în Livan, tot câte 10,000 pentru câte o lună, şi după o lună îi înlocuià cu altă serie de 10,000. Peste toţi aceştia a trimis 3600 supraveghetori.

Timp de trei ani de zile muncitorii trimişi de Hiram, întovărăşiţi de trimişii lui Solomon, tăiară şi ciopliră cedrii şi pini şi mari blocuri de marmoră şi de granit în aşa fel, ca ajungând în Ierusalim, să nu mai aibă nevoie de vr'o cioplire, ci să se aşeze deadreptul în zidire (III Imp. 5, 8—18, 6, 7).

Călătoria Israiltenilor până la Livan se făceà pe mare. La *Ioppe* se imbarcau în corăbii, treceau prin Tir şi de acì în Livan. La înapoiere Sidonienii legau în plute cedriii şi pinii, cari se puteau legà fără deteriorare, plutele le încărcau cu pietri (de marmoră) cioplite şi, cu, ori fără însoţire de corăbii din Tir veniau până la Ioppe, de unde apoi cu mari sforţări, de bună seamă pe tăvălugi, transportau materialul până în Ierusalim (III Imp. 5, 9—18).

In aceşti trei ani Ierusalimul trebue să fi fost un furnicar de muncitori şi de artişti ocupaţi parte cu aşezarea în zid a pietrilor şi lemnelor pregătite anume în munte, parte cu confecţionarea obiectelor de aur, trebuitoare cultului şi a diferitelor stofe scumpe menite mai cu deosebire pentru îmbrăcămintea preoţilor pe timpul sfintelor slujbe. Obiectele de aramă, ca columnele cele două dela vestibul, marea de aramă ş. a. s'au vărsat în ţinutul Iordanului, în pământ cleios (III Imp. 7, 46).

Biserica, zidită de Solomon, n'a constat, ca la noi, numai din o singură zidire, ci din un complex întreg de zidiri uriaşe. Centrul acestui complex ridicat pe muntele Amonia îl formà zidirea principală, ca sanctuar, *Casa Domnului*, o zidire în formă de paralelogram dreptunghiular. Erà aşezată cu întrarea spre răsărit, aşa ca soarele, răsărind, să pătrundă prin uşă într'ânsa, dacă uşa ar fi deschisă. Dimensiunile ei sunt relativ mici, mici de tot: 60 de coţi (29 metri) lungime (dinspre răsărit spre apus) 20 coţi ($9^1/_2$ m.) lărgime şi 25 coţi (12 metri) înălţime (III Imp. 6, 2, 3. II Paralip. 3, 3, 4).

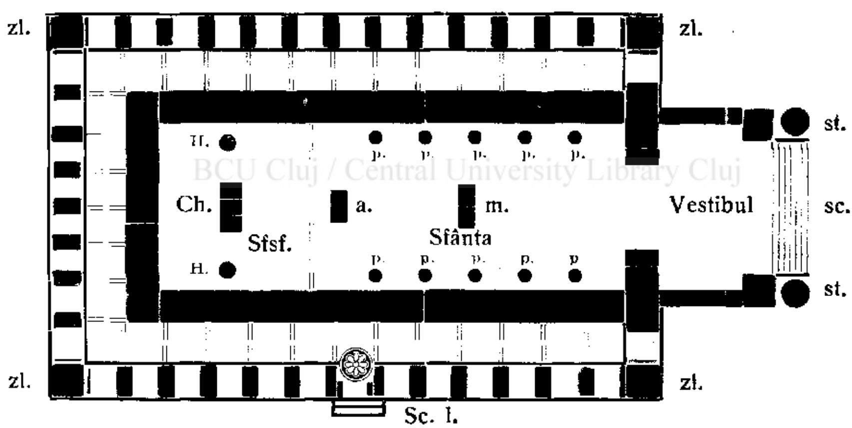
Materialul din care s'a zidit, a fost blocuri de piatră cioplită, mari de câte 8—10 coţi (III Imp. 6, 10), întocmite cu aşa măiestrie ca să se îmbuce scobitura unui bloc în scobitura altuia, în aşa fel, ca să nu fie nevoie de nici o legătură ori tenciuială: «Şi casa când se zideà cu pietri

în colţuri cioplite întregi s'a zidit, şi ciocan, săcure şi toată unealta de fier nu s'a auzit în casă, când se zideà ea» (III Imp, 6, 7).

Păreţii astfel construiţi din blocuri, cari se legau între sine numai prin măiestria sculpturii, s'au căptuşit de sus până jos cu scânduri de pin, peste cari apoi s'a întins o tinichea de aur, prinsă cu pietri scumpe. Tinicheaua de aur învăluià întreg interiorul Casei Domnului, nu numai păreţii, ci şi tavanul şi podeala, aşa că interiorul Casei Domnului se asemănà cu o uriaşe cutie de aur. Pe păreţi s'au săpat, de bună seamă cu stilel foarte fin («condeiu») finici şi ghirlande de flori şi Heruvimi, împodobindu-i cu pietri scumpe (II Paral. 3, 5—8).

După modelul Cortului Mărturiei interiorul Casei Domnului a fost împărţit în *Sfânta* şi *Sfânta sfintelor*, cărora s'a adaus *Pridvorul* sau *Vestibulul*, cu o lungime de 10 coţi şi lărgime, după lărgimea Casei Domnului, 20 de coţi (II Paral. 3, 3, 4).

Baza Casei Domnului.

Ch. = Chivotul. H. = Heruvimi. a = altarul tămâierii. p. p. = policandru. m. = masa pânilor. sc. = scara principală. st. = stâlp de aramă. zl. zl. = zidiri laterale. sc. l. = scara laterală.

(Ilustraţiunile din studiul de faţă sunt lucrate de către dl *Vladimir Mironescu*, inginer-arhitect la căile ferate, căruia şi prin aceasta îi aduc călduroase mulţămiri. Dsa s'a orientat după Riehm. Handwörterbuch des biblischen Alterthum's, care şi mie mi-a oferit preţioase indicaţiuni în acest studiu.)

Sfânta Sfintelor se despărţià de Sfânta prin un părete de lemn de cedru, învăluit şi el în tinicheaua de aur şi împodobit cu finici, ghirlande, Heruvimi şi pietri scumpe (III Imp. 6, 16). In biserica lui Irod acest părete a fost înlocuit cu o groasă perdea dublă, catapeteasma.

In Sfânta se intrà din Vestibul (pridvor) pe o uşă cu două canaturi. Uşa erà de ciparos, învăluită în tinichea de aur. Ţiţinele şi zăvoarele erau de aur. Uşa se închideà în praguri de aur.

In Sfânta Sfintelor se intrà din Sfânta prin o uşă de lemn de pin cu două canaturi, îmbrăcată şi ea în tinichea de aur. Şi această uşă aveà

sculptaţi finici, ghirlande şi Heruvimi (III Imp. 6, 31, 33). Uşa se deschideà spre Sfânta Sfintelor având ţiţini de aur şi broaşte de aur (III Imp. 7, 50). Inaintea uşii a aşezat o perdea bogată, catapeteasmă, în care erau ţesuţi Heruvimi (II Paral. 3, 13). Perdeaua aceasta aveà menirea să facă imposibilă privirea în Sfânta Sfintelor atunci, când se deschideà uşa ca să intre arhiereul.[1]

In Sfânta Sfintelor, în faţa uşii, s'a aşezat Chivotul sau Sicriul Legii, moştenit dela Moisi. In Sicriul Legii, după cum se accentuează foarte precis în III Imp. 8, 9 şi II Paral. 5, 10 «nu erà altceva fără numai cele două table de piatră.[2]

In dosul Sicriului Legii s'au aşezat alăturea doi Heruvimi de lemn de cedru, căptuşiţi cu aur. Heruvimii erau de câte 10 coţi de înalţi, cu aripile întinse, având fiecare Heruvim câte 10 coţi între vârfurile aripilor. Heruvimii au fost aşezaţi aşa că unul dintr'ânşii atingeà cu vârful aripii drepte un părete, celalalt cu vârful aripii stângi alt părete, iar aripile dintre ei se atingeau cu vârfurile (III Imp. 6, 22—27). In chipul acesta Heruvimii umbriau, ca protectori Sicriul Legii cu Tablele Legii.

In *Sfânta*, faţă cu uşa cea cu două canaturi erà aşezat altarul tămâierii, construit din aur (III Imp. 7, 48), iar ceva mai spre uşa dinspre Vestibul masa pânilor punerii înainte, construită din aur curat. Pe lângă păreţi de o parte şi de alta, câte *5 candelabre de aur cu câte şapte luminări.* După II Paral. 4, 8 în loc de o masă au fost zece mese pentru pânile punerii înainte. In acest caz mesele par a fi fost puse în faţa candelabrelor, înaintea fiecărui candelabru câte o masă de aur.

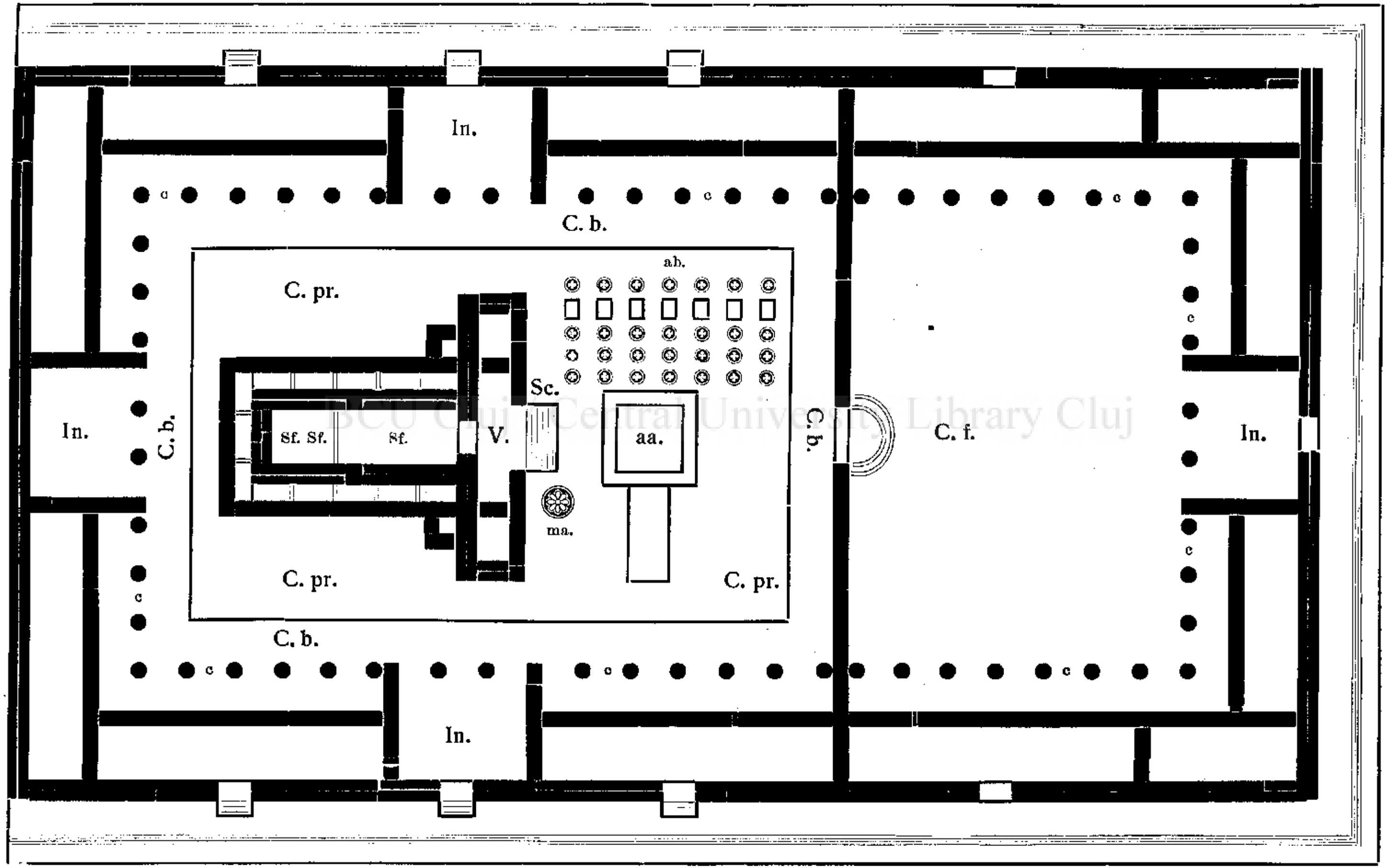
Şi în Sfânta se întrà — din Vestibul bine înţeles — pe o uşe cu două canaturi, la fel cu cea dela Catapeteasmă.

Vestibulul sau *Pridvorul* erà ca şi Sfânta blănit cu scânduri de pin şi căptuşit cu tinichea de aur, în care erau sculptaţi Heruvimi, finici şi ghirlande. Din cărţile sfinte pare a rezultà că Vestibulul erà deschis. La

---

[1] Privirea oricărui muritor în Sfânta Sfintelor – afară, bine înţeles de arhiereul în ziua împăcării, când trebuià să între şi să jertfească în Sfânta Sfintelor — erà o profanare a bisericii, şi din acel moment Casa Domnului încetà d'a mai fi Sanctuar. Dacă o ştim aceasta aflăm înţelesul profund din notiţa Evanghelistului Mateiu cap 27 vs 51: «Şi iată catapiteasma bisericii s'a rupt în două de sus până jos». Din acel moment, privirile omeneşti profanând Sfânta Sfintelor, biserica, pe care Iudeii o prefăcuseră «peşteră de tâlhari», şi pe care Mântuitorul a încercat zadarnic în două rânduri să o cureţe şi să o scape de perire, căci Iudeii «n'au vrut să-L înţeleagă», a încetat d'a mai fi Casa lui Dumnezeu. Ei au rămas numai cu o parodie de biserică, peştera tâlharilor. (Mat. 21, 13 compar. cu Ioan 2, 16).

[2] Aşa că aceea ce ne spune Apostolul Pavel la Evrei 9, 7, că în Sicriul Legii se află «năstrapa de aur cu mana şi toiagul lui Aaron» se poate referì numai la Cortul Mărturiei de pe timpul Judecătorilor până la Moisi. Pe timpul lui Solomon, după cum se vede nu mai existau nici năstrapa nici toiagul lui Aaron. Ele dispăruseră, probabil, prin transportarea Sicriului Legii din un loc în altul fără Cortul Mărturiei şi îndeosebi cu ocazia când Filistenii, biruind pe Evrei, le-au luat Sicriul Legii ca pradă de războiu (I Imp. capp 4—6).

Sf. Sf. = Sfânta Sfintelor. V. = Vestibul. C. pr. = Curtea preoților. C. b. = Curtea bărbaților. C. f. = Curtea femeilor. In. = Intrare.
Curtea interioară și a credincioșilor.

extremitatea Vestibulului erau doi stâlpi de aramă de câte 35 coţi cu câte un pedestal de cinci coţi, unul de-a dreapta, altul de-a stânga lipiţi de sfârşitul păreţilor, cari constituiau Vestibulul.

Casa Domnului aveà ferestrile sub streşină, nu pentru luminatul interiorului, aceasta o îndeplineau cele 70 lumini ale candelabrelor, ci numai pentru aerisire şi ieşirea fumului dela altarul tămâierii.

Acoperişul Casei Domnului erà construit din grinzi de cedru, peste cari erau aşternute lespezi de marmoră.

Lipită de Casa Domnului dinspre sud, vest şi nord erà ridicată o zidire cu trei etaje, care ajungeà până sub ferestrile Casei. Intrarea în această zidire erà prin o singură uşe, în partea sudică. Dela uşe se ridicà o scară spirală, care comunicà cu cele două etaje (III Imp. 6, 3—10).

Camerele aceste, cari comunicau unele cu altele erau menite ca într'ânsele să se păstreze tezaurul bisericii.[1]

In Casa Domnului, sub pedeapsă de moarte, nu aveà voie să intre decât preoţii din serviciu.

Casa Domnului erà împrejmuită de două curţi (în biserica lui Irod de trei curţi).

Prima curte cea mai apropiată, care încunjurà Casa Domnului, erà *Curtea interioară*, împrejmuită de un zid scund de blocuri de piatră şi trei rânduri de grinzi de cedru suprapuse (III Imp. 7, 11, 12). Ea se numeà şi *Curtea Preoţilor* (II Paral. 4, 9).

In această curte, în partea sudică, aproape de scara, pe care preoţii se suiau în Vestibul erà aşezată *Marea de aramă*, un fel de lighian de zece coţi în diametru între buzele lui şi de cinci coţi adânc în interiorul lui. Marea de aramă erà aşezată pe 12 boi şi ei din aramă, în mărime naturală. Atât Marea, cât şi boii erau vărsaţi în valea Iordanului. Boii erau cu capetele în afară, câte trei în fiecare din cele patru regiuni ale lumii. In această mare, totdeauna plină de apă, se spălau pe mâni şi pe picioare preoţii înainte de a întrà în Sfânta spre a face curăţenie, a pune untdelemn în candelabru, jeratic şi tămâie pe altar. Preoţii nu întrau în Sfânta decât desculţi.

---

[1] Din cele ce am văzut despre Casa Domnului o asemănare cu biserica la noi se impune:

Cum Casa Domnului împărţită erà în Sfânta Sfintelor şi în Sfânta, cu un adaus de un Vestibul, probabil deschis, aşa biserica la noi, în interiorul ei e împărţită în altar şi naos (naie, corabie), având de obiceiu şi ea un vestibul deschis. In Sfânta Sfintelor erà Chivotul sau Sicriul Legii, cu Tablele Legii, umbrit de Heruvimi, în biserica noastră locul Chivotului îl ocupă Sfânta Masă (Prestol) cu Sfânta Evanghelie, umbrit cu Sfânta Cruce, care-şi întinde braţele aproape cât e Sf. Prestol. Cele zece candelabre din Sfânta, în Naos sunt înlocuite cu candelabre şi candele, iar masa punerii pânilor este reprezentată prin masa parastaselor. Locul altarului tămâierii îl ocupă Tetrapodul. Apoi cei doi stâlpi dela Vestibul îi vedem reprezentaţi prin câte unul ori două turnuri, eventual prin turle. Evident Casa Domnului construită de Solomon a servit ca model de imitaţie pentru întocmirea bisericii noastre.

Pe lângă Marea de aramă a mai făcut *zece bazenuri* (scăldători) portative tot de aramă, cuprinzând câte 40 hoi sau 80 decalitri de apă şi le-a aşezat cinci de-a dreapta şi cinci de-a stânga Vestibulului. Menirea acestor scăldători erà ca într'ânsele să se spele cărnurile de jertfă. (III Imp. 7, 22—25, 37). Iar pentru transportarea apei la anumite necesităţi a făcut *100 năstrape* (cane, doniţe, cofe) de aur. Apoi diferitele soiuri de vase şi de unelte trebuincioase cultului, le-a confecţionat pe toate din aur. (III Imp. 7, 48 seq.)

In faţa Vestibulului a aşezat *Altarul arderii de tot*, construit din aramă, 10 coţi înalt, 20 coţi lung şi 20 coţi lat (II Paralip. 4, 1).

In mijlocul curţii în faţa altarului, a construit un *Amvon* de aramă cinci coţi de lung, cinci coţi de larg şi trei coţi de înalt. Pe acest amvon s'a suit Solomon şi îngenunchind a adresat lui Dumnezeu clasica sa rugăciune la sfinţirea bisericii (II Paral. 6, 13. III Imp. 8, 22—53).

Curtea erà pardosită cu lespezi de marmoră.

In jurul curţii inferioare, a preoţilor, se întindeà *Curtea a doua a credincioşilor*, în care aveau voie să între *numai* Israiltenii. Păgânilor le erà interzisă întrarea, sub pedeapsă de moarte.

Curtea credincioşilor erà împărţită în două: una, partea dispre răsărit pentru femei, ceealaltă erà rezervată bărbaţilor. Bine înţeles, la Israilteni poporul azistà la sfânta rugă *numai în curte, sub cerul liber*, şi nici un laic, sub pedeapsă de moarte nu întrà în Casa Domnului, cu atât mai puţin în Sfânta Sfintelor, unde nu întrà decât Arhiereul o singură dată în an.

În jurul Curţii credincioşilor se întindeà un colosal complex de zidiri luxoase, cu mai multe etaje, având în parterre hale întinse, cu columne uriaşe de marmoră. Cea mai strălucită din aceste zidiri erà fără îndoială partea dinspre răsărit, care în parterre constà din trei rânduri de uriaşe coloane dorice, şi aveà o gigantică poartă de aramă, care se ziceà că cereà munca a 200 bărbaţi ca să poată fi închisă ori deschisă. Din tot complexul de zidiri singur această parte a dăinuit până pe vremea Mântuitorului, sub numele de «Pridvorul (foişorul) lui Solomon». (Ioan, 10, 23). Camerele cele multe erau toate cu faţa înspre curte, în afară prezentând un puternic zid de apărare. În aceste camere se păstrau cele necesare cultului şi jertfelor, apoi parte din ele serveau ca locuinţe pentru personalul de serviciu, pentru persoane particulare şi ca saloane pentru întruniri. (Eremia 35, 4. IV Imp. 23, seq. I. Pavel, 9, 26, 32, 23, 28, 11—12.)

În curtea credincioşilor se întrà pe patru porţi, de fiecare regiune câte o poartă. (Pavel 26, 1. 14—18).[1]

[1] In biserica lui Irod, cea de pe timpul lui Christos, se află şi a treia Curte, de o extensiune remarcabilă. Ea încungiură curtea a doua, şi, în partea sudică aveà o întindere mult mai mare ca în celelalte părţi. O uriaşe înlănţuire de zidiri pompoase cu mai multe etage, încungiură Curtea, având pe dinafară, ca şi zidirile dela Curtea Credincioşilor, păretele orb, şi alcătuind în chipul acesta un nou şi puternic zid de apărare, care a dat atât de mult de lucru armatelor lui *Tit*. Etagiul I, ca şi la Curtea

Monumentala clădire, ca zidire, după o muncă de şapte ani a fost terminată (III. Imp. 6, 38). Ce-i rămâneà de făcut mai erau lucrările decorative, ca sculpturile şi columnele de marmoră, vasele şi uneltele sfinte, la care se adăugà palatul său propriu imperial. Aceste au necesitat încă treisprezece ani de muncă stăruitoare, aşa că întreg complexul zidirii numit «*biserica*» împreună cu palatul împărătesc a avut nevoia de 20 de ani de muncă, (III. Imp. 8, 1).

Şi fastul, cu care această minune între cele şapte minuni ale lumii vechi a fost zidită, cu acel fast trebuià şi inaugurată.

Pentru acest scop Solomon a ales cea mai populară sărbătoare a Israiltenilor, *sărbătoarea secerişului*. Întreg Israilul a fost chemat la cea mai strălucită sărbătoare, din câte a văzut Palestina.

În faţa fruntaşilor împărăţiei şi a nenumărat popor, căzut cu faţa la pământ, Solomon aduse el însuşi jertfă de sfinţire şi în genunchi, cu mânile ridicate spre ceriu, din Amvonul ridicat înaintea altarului, rosteşte minunata rugăciune cuprinsă în III. Imp. cap. 8 şi II. Paralip. cap. 6, binecuvântând poporul. Solomon a jertfit la această festivitate 22,000 boi şi 120,000 de oi, iar poporul a sărbătorit şapte zile. (III. Imp. 8, 64, 66).

Cum s'a îngrijit de clădirea şi sfinţirea bisericii, aşa s'a îngrijit şi de întocmirea cultului, rânduind serviciul zilnic al preoţilor şi al leviţilor. Tot aşa a stabilit norme pentru conservarea şi administrarea contului bisericii. (II. Paralip. 8, 13 seq.)

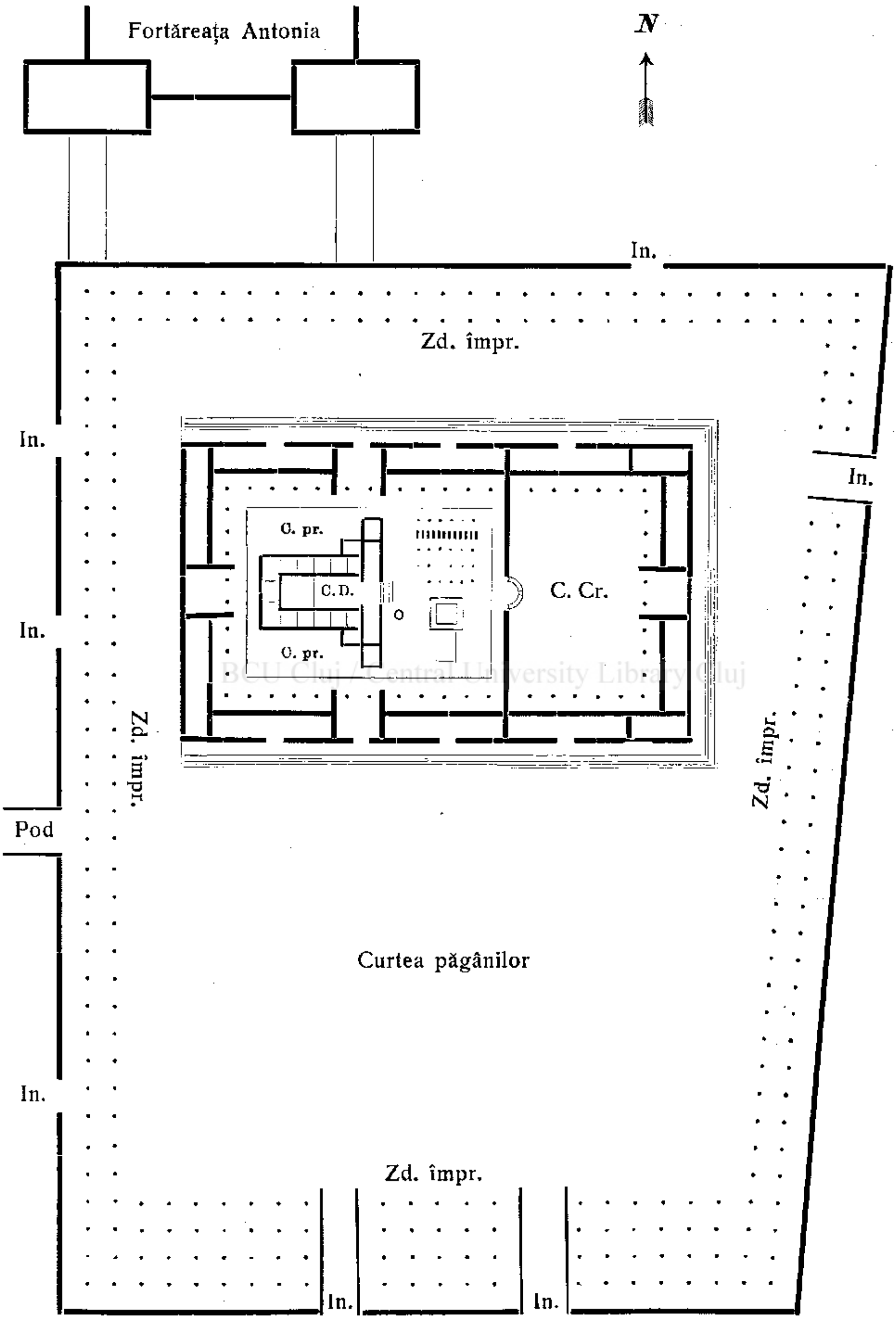
Prin această grandioasă lucrare Solomon reînvie unitatea religioasă naţională, desfiinţată pe timpul judecătorilor.

Acest monument erà garanţia unităţii, puterii şi perpetuităţii lui Israil. El a fost chiagul miraculos, care a strâns cu iresistibilă putere într'un întreg compact neamul israiltenesc, cu care s'a identificat.[1]

Il erà aşezat pe uriaşe columne de marmoră, care constituiau hale întinse în jurul Curţii. In aceste hale, cu deosebire la sărbători, Cărturarii îşi aşezau catedrele şi ţineau şcoală cu cei ce voiau să-i asculte. La aceşti dascăli învăţaţi s'a oprit Iisus în vârsta lui de 12 ani (Luca 2, 46). In aceste hale a învăţat ca dascăl şi Iisus (Mat. 21, 23. 26, 55. Marcu 14, 49. Luca 2, 46. 20, 1. 21, 37. Ioan 18, 20). Şi probabil în etagele acestei zidiri erà internatul de fetiţe, în care a urmat şi *Maria, Maica Domnului.*

Curtea aceasta erà deschisă şi pentru păgâni. De aceea ea se numià şi *Curtea păgânilor.* Intrarea se făceà prin opt porţi grele de aramă, patru dinspre apus, două de către meazăzi şi câte una din spre răsărit şi mează-noapte. Curtea erà pardosită cu pietri. Pe timpul lui Christos Iudeii o prefăcuseră în local de speculă murdară, pe care Mântuitorul o biciueşte în două rânduri, la începutul şi la sfârşirul activităţii Sale (Ioan 2, 14, 16. Mat. 21, 12, 13). In partea nordvestică a Curţii erà lipită fortăreaţa *Antonia,* care comunică cu curtea prin scări speciale. In această fortăreaţă garnizona armata romană, cu menirea ca decâteori în Curte se năşteau tumulturi între gălăgioşii Iudei, ostaşii repede să restabilească ordinea. Pe una din aceste scări şi Apostolul Pavel a fost dus în fortăreaţă, dupăce ostaşii l-au scos din mânile gloatelor înfuriate Fapt. ap. 21, 30 seq).

[1] Şi în această privinţă există o mare asemănare între biserica lui Solomon şi biserica noastră ortodoxă vezi (Ortodoxia şi naţionalitatea română de P. Simeon Popescu).

Biserica lui Irod.

CD. = Casa Domnului. C. pr. = Curtea preoților. In. = Intrare. Zd. împr. = Zidurile împrejmuitoare

7. *Reforma.* Acela, care cu ochiul ager al minţii sale, în mijlocul celui mai gros întunerec, a ştiut străbate tainele naturii spre a cunoaşte vieaţa tuturor fiinţelor, a le descoperì inclinările, privirile şi aptitudinele, cum şi a pătrunde în secretul fiinţei plantelor şi prin aceasta să apară înaintea contemporanilor ca şi a posterităţii ca o fiinţă supranaturală, divină ori demonică; erà firesc să înţeleagă şi firea omului cu aplicările, pasiunile, calităţile şi defectele ei. Erà firesc ca marele psiholog să pătrundă şi să înţeleagă starea sufletească a poporului în fruntea căruia îl pusese provedinţa dumnezeească şi în mâna căruia erà pusă soarta şi viitorul neamului său. Lui nu i-a fost greu să descopere în poporul său înclinarea firească, moştenită din moşi strămoşi, dar în mod absolut neglijată, păstrată în stare latentă, inconştientă. Această înclinare erà *specula.*

Se ştie, anume, că protopărintele Israiltenilor, Iacov — Israil, stăpânit de dorinţa de mărire şi de îmbogăţire, a izbutit să înşele pe fratele său *Isav*, pe tatăl său *Isaac* şi pe socrul său *Lavan.* (I. Moisi, 25, 29—34. 27 1—29. 30, 37—43). Şi se mai ştie că spiritul de care a fost stăpânit Israil, s'a accentuat într'un mod foarte brutal în fiii săi, cari, spre a pune mâna pe câte doi bani de aur nu se dau în laturi dela vânzarea fratelui lor Iosif. (I. Moisi 37, 28.)

Ei bine, acest spirit de speculă, nu tocmai şi în totdeauna cinstit, a fost firesc să se transmită din generaţiune în generaţiune şi între urmaşii fiilor lui Iacov, până ce în stare latentă a ajuns la timpul lui Solomon. Căci fiii lui Israil a căror ocupaţiune erà păstoritul, ajunşi în Egipt, din interes etnic au fost nevoiţi să se mărginească pe lângă păstorit şi agricultură, ducând o vieaţă separată, exclusivistă, şi deci, să nu între în daraveri de negoţ cu cei de alt neam, deci să nu-şi desvoalte aptitudinea înnăscută, de speculă. Această vieaţă exclusivistă le-a păstrat naţionalitatea, dar a provocat îngrijorarea Egiptenilor, cari, se ştie, din această cauză au căutat tot chipul să-i împuţineze, şi cari, prin măsurile lor de opresiune au provocat emigrarea Israiltenilor. (II Moisi capp, 1- 14). Hanaanul însă, în care ei s'au stabilit, numai propriu nu erà pentru o desvoltare comercială a poporului dedat numai cu păstoritul, deprinderea armelor şi mai târzior şi cu agricultura. Căci Hanaanul, prin poziţia sa topografică erà ca exclus dela posibilitatea d'a întreprinde negoţ în afară. Din spre mare erà formal închis prin ţărmurii stâncoşi şi lipsiţi de scurgeri de fluvii, de golfuri, proprii comerciului, şi mai ales prin aceea că ţărmurii mării erau stăpâniţi aproape exclusiv de Fenicieni şi de Filisteni. Apoi mai adauge şirurile de munţi, cari străbat Palestina, dela nord spre sud, deci paralel cu ţărmurile mării şi peste cari sunt numai puţine şi anevoioase trecători spre ţărmure.

Şi dacă negoţul pe mare pentru Israil erà ca şi închis, cu mult mai favorabil erà negoţul pe uscat. In spre răsărit comerciul erà imposibil din cauza întinselor deşerturi nisipoase. Singura cale de comunicaţie co-

mercială pe uscat între Damasc, Egipt și Arabia erà partea răsăriteană a văii Iordanului și a Mării moarte.

Dar poporul nici nu simțià nevoie de intreprinderi comerciale, câtă vreme pământul extraordinar de mănos, pe lângă o muncă sârguincioasă, îi îndestulă toate trebuințele și așa destul de modeste. Așa că destoinicia inăscută, în mod fatal a trebuit să rămână tot în stare embrională, ascunsă în cutele sufletești ale poporului, până atunci, când un om extraordinar va găsì căi și mijloace să germineze embrionul, să-l vivifice, să-l deștepte și desvoalte spre a formà din el o nelimitată putere. Și omul extraordinar a venit în persoana împăratului Solomon.

Genialul împărat a folosit zidirea bisericii spre a face din ea o școală practică pentru poporul său, căruia, prin acea școală să-i deà putere de vieață eternă.

Am văzut mai sus că Solomon a ales dintre Israilteni 30,000, pe cari în timp de 3 ani de zile i-a trimis tot din trei în trei luni câte 10,000 prin Tir în *Livan* și pe aceeași cale îi aduceà îndărăt. Cei câte 10,000 Israilteni, neobicinuiți cu marea, de care ei se fereau ca de o pacoste, erau imbarcați la Ioppe. De acì plimbați pe mare până la Tir, ca să se obicinuiască cu navigațiunea. In Tir erà natural să fie debarcați și lăsați liberi ca să privească și să dorească bogățiile acestei metropole a comerciului. Și ceice vor fi dorit mai mult dobândirea bogățiilor tiriene, nu puteau să nu-și pună și să nu pună și altora întrebarea: cum au ajuns Tirienii în stăpânirea atâtor minunății. Și răspunsul nu puteà fi decât: *prin negoț*.

Dupăce în inima Israiltenilor, cel puțin a părții, în care spiritul de speculă erà mai accentuat, se deșteptă dorința d'a face neguțătorie, ceata celor 10,000 erà dusă în munte, să lucreze și ei ajutând pe Sidonieni și pe Tirieni la cioplirea lemnului și la sculptarea pietrilor, tăiate de număroșii muncitori trimiși anume de Solomon. Aceia dintre Israilteni, cari aveau aptitudini în prevalență pentru sculptură în piatră și în lemn, în timp de câte o lună, învățau dela măiestrii lor cum să sculpteze. Implinind terminul de o lună de zile, cei 10,000 cu marfa pregătită și ajutați de Tirieni, de Sidonieni și în parte și de purtătorii de poveri ai lui Solomon, coborau pietrile și lemnele pregătite și le duceau în Tir, unde iarăș 2—3 zile aveau răgaz să privească cu lăcomie la bogățiile Tirienilor, și, cei cari la sosirea din Ioppe prinseseră slăbiciune pentru negoț, acum se întăresc în dorința d'a ajunge la bogății prin comerciu.

Astfel deșteptați și îndemnați la punerea în practică a aptitudinelor comerciale și artistice, Israiltenii transportă marfa din Tir la Ioppe, parte pe plute, parte în corăbii d'ale lui Hiram. Și în timp de trei ani această călătorie dela Ioppe la Tir, Livan și îndărăt se face de 12 ori cu fiecare grupă de Israilteni, desvoltând și întărind în Israilteni aptitudinele lor înăscute. Și e dela sine înțeles că cei cu aptitudini comerciale, terminând această școală practică, au ieșit în teorie și ca aspirațiune neguțători, hotărîți să înfrunte primejdiile mării, spre a obțineà avantagiile negoțului.

Iar împăratul, văzând că spiritul de speculă al poporului s'a deşteptat şi s'a desvoltat până la gradul d'a puteà fi pus în practică, a luat cu chirie flota comercială a lui Hiram, şi, dela sine înţeles, a pus-o la dispoziţia primilor intreprinzători comerciali, spre a-i încurajà şi îndemnà la negoţ. (II Paralip. 9, 21. III. Imp. 10, 23).

Cu această flotă Israiltenii, doritori de câştig, cu ajutorul Tirienilor se hazardează până prin *Spania* la *Tarsis* [Tartessus), de unde aduc enorme bogăţii în aur, argint şi dinţi de elefant, maimuţe şi pietri (marmoră) cioplite şi necioplite (III Imp. 10, 25. II Paral. 9, 21).

Şi, ca să îndemne pe Israilteni să-şi creieze flotă proprie, emancipându-se de sub influenţa Tirienilor, Solomon luând în ajutor măiestri tirieni, construeşte însuş o flotă în Gasionul Gaverului cu menirea ca, trecând prin Sinul arabic, să exploateze ţările bogate şi până atunci neexploatate ale orientului până în Indii. Cu flota proprie Solomon trimite pe Israilteni, întovărăşiţi de Tirieni la fabuloasa şi enigmatica Sofira (Ofir) în orient, de unde Solomon şi intreprinzătorii Israilteni, dobândesc atâta aur şi argint (III Imp. 9, 26—28, 11, 22. II Paralip. 8, 18) încât scriitorii sfintei Scripturi se simt îndemnaţi să afirme că «aurul erà ca pietrile şi argintul erà nebăgat în seamă în zilele lui Solomon» (III Imp. 10, 21—28. II. Paralip. 9, 20, 27).

Succesul uimitor al primelor întreprinderi nu puteà să nu încurajeze spre cultivarea negoţului pe cei cu aptitudini comerciale. I-a şi încurajat, şi în scurtă vreme mulţime de Israilteni se apucă de speculă, se răspândesc prin toate oraşele maritime, devenind un popor eminamente speculant, mai mult speculant decât comercial, aşa cum îl vedem şi în zilele noastre. Aceasta, graţie lui Solomon, fără de care, poate Israiltenii lipsiţi de forţa banului şi de atracţiunea sanctuarului naţional, ar fi dispărut de mult cum au dispărut alte popoare mult mai număroase şi mai puternice.

Dar reforma lui Solomon nu s'a mărginit doară numai la partea comercială speculantă a poporului.

Cu ocaziunea zidirii bisericii el a ştiut să deştepte şi desvoalte în popor toate aptitudinele sociale latente în sufletul lui Israil. In Livan şi-a format sculptori de lemn şi în piatră, iar cât timp cei 30,000 se perondau în călătoriile lor la acel munte şi îndărăt, în Ierusalim aveà ateliere de tot felul: pentru prelucrarea aurului şi a argintului, colorarea şi ţesutul diferitelor stofe fine, de mult preţ şi confecţionarea luxuoaselor şi strălucitelor vestminte preoţeşti. In valea Iordanului a instalat turnătorie de aramă. Toate aceste lucrări de artă erau provăzute de către Tirieni, ajutaţi de Israilteni, cari, în timp de 20 ani de existenţă şi-au însuşit artele întru atât, încât au putut înlocuì cu succes pe instructorii lor. Tot aşa s'a întâmplat şi cu arhitecţii, cu deosebire la zidirea şi înzestrarea sumptuosului palat împărătesc, care rivaliză cu Casa Domnului în bogăţia aurului (III. Imp. 10, 17—21). Aşa că, după terminarea lucrărilor în Ierusalim, pentru ridicarea număroaselor fortăreţe din imperiu, construite şi ele cu deosebit

fast, Solomon n'a mai avut nevoie de Tirieni. El îşi aveà arhitecţii şi artiştii săi israilteni instruiţi în şcoala practică a Tirienilor. In chipul acesta Solomon a schimbat faţa poporului său, făcând din un popor primitiv de păstori, agronomi şi răsboinici, un popor comercial cu toate elementele reclamate de o înaltă cultură.

Reforma fără păreche ce a făcut Solomon în facultăţile sufleteşti ale poporului său, dovedeşte, pe lângă nemăsurata lui dragoste de neam, marea lui înţelepciune.

8. *Bogăţia şi luxul.* Cu adevărat fabuloasele cantităţi de aur, argint şi pietri scumpe (nesocotind arama şi fierul), hărăzite de David preatalentatului său fiu, apoi enormele venituri din dajdii dela supuşi şi tributuri dela împăraţii tributari (III Imp. 10, 15, 16) a făcut posibil lui Solomon, ca alături cu avântul cel mare luat de împărăţie în putere şi în bogăţie, să desvoalte tot fastul şi luxul, care înălţă vaza şi autoritatea Impăratului în faţa lumii. Nici o mirare, deci, că dupăce a terminat Casa Domnului, cu toate ale ei în timp de şapte ani, deşi aveà palat imperial sumptuos, ridicat de către tatăl său David, deodată cu zidirile laterale dela Curtea credincioşilor, îşi ridică un nou palat, pentru care îi trebuesc încă 13 ani. Şi palatul ridicat nu stà îndărătul Casei Domnului în bogăţia aurului, a pietrilor scumpe a lemnului de cedru şi de ciparos, şi a marmorei, din cari erà zidit şi cu cari erà împodobit (III, Imp. cap. 6).

O adevărată nestimată trebue să fi fost tronul împărătesc construit din dinţi de elefant prinşi în aur cu cele şase trepte de aur, străjuit de 12 lei de aur, aşezaţi de ambele laturi ale tronului, la capetele treptelor (III Imp. 18, 18, 20, II Paralip, 9. 17—19).

Aceea însă ce trebuià să răpească vederea ochilor erà armatura suitei (gardei?) sale de onoare: scuturi, pavăze, platoşe şi suliţe de aur masiv (III Imp. 10, 16, 17, II Paralip. 9, 15, 16).

Armatura aceasta minunată erà păstrată în strălucita hală de columne, numită casa dumbrăvii Livanului (II Paralip. 9, 16).

La masa lui împărătească toate vasele erau de aur, până şi lighianele din care el se spălà (III Imp. 10, 21).

Şi în proporţie cu bogăţia metalului nobil erau, dela sine înţeles vestmintele, perdelele şi celelalte lucruri de mătasă, de vison şi de porfiră, ieşite din mâna ţesătorilor şi a împletitorilor.

Luxului dela curte trebuià să-i corăspundă desfăşurarea puterii împărăteşti. Afară de armatele, care garnizonau prin diferitele cetăţi răspândite în toată ţeara, aveà 4000 iepe la cară şi 12,000 călăreţi, cari par a fi alcătuit garda lui Solomon (II Paral. 9, 25) în fruntea cărora nespus de luxoase suite (300 oameni) cu armatura de aur.

Luxul acesta fără păreche s'a arătat şi în ceeace constitue strălucirea unei curţi împărăteşti orientale, în harem. În uriaşul şi luxuosul său palat împărătesc după III Imp. 11, 3, se resfăţau şapte sute principese (stăpâne) şi trei sute de ţiitoare sumă, care pare cam exagerată, faţă cu numărul

dat de însuşi Impăratul în Cântarea Cântărilor 6, 7, de şasezeci de împărătese (principese) şi optzeci de concubine.

Această desfăşurare de bogăţie şi lux a ridicat pe Solomon în ochii contemporanilor săi mai presus decât toţi Impăraţii pământului (III Imp. 10, 24, I Paralip. 9, 22).

9. *Idololatria — Pantheon.* Împrejurarea că Solomon a avut atâtea femei păgâne în haremul său, femei, cărora el le-a zidit temple sau altare idoleşti, după credinţa lor, a dat naştere unei umbre, ce s'a ridicat asupra strălucirii lui.

Cei, cari nu l-au înţeles şi contemporanii şi urmaşii lui erau mult mai pe jos şi mai becisnici decât să se poată ridicà până la înălţimea gândirii şi simţirii lui, — cei, cari l-au înţeles, s'au scandalizat de fapta lui, pretinzând că el a întrodus idololatria în Ierusalim.

Solomon şi idololatria: înţelepciunea şi tâmpenia, focul şi apa!?

Cum se înţelege dar procedura lui Solomon?

Puţină osteneală de judecată şi ne dumerim.

Se ştie că încă din timpurile cele mai vechi, de pe timpul lui Avraam (cred că aici pot fi dispensat de dovezi prin citaţiuni), Hanaanul erà locuit de o mulţime de poporaţiuni, constituite în tot atâtea state, numite Impărăţii. Aceste mici împărăţii au continuat să dăinuiască până pe timpul lui Iisus Navi în deplină independenţă. Iisus Navi le-a supus rând pe rând şi Israiltenii s'au aşezat printre ele. Dar după moartea lui Iisus Navi aceste poporaţiuni mereu se răscoală şi, biruind pe Israilteni şi-i supun. Saul le-a supus în parte, iar, după Saul, David le-a supus pe toate. Dar numai le-a supus rămânând însă cu principii lor naţionali, afară de Edomiţi, pe cari David aproape i-a extirpat şi al căror ultim vlăstar de principe, *Ader*, cum am văzut mai sus, şi-a găsit scăparea la curtea lui Faraon, şi care mai târziu i-a dat mult de lucru lui Solomon. (III. Imp. 11, 11—25).

Solomon a văzut că poporaţiunile supuse cu arma, într'un viitor mai apropiat ori mai îndepărtat, puteau să repeţească jocul de pe timpul judecătorilor. De extirpat nu le puteà extirpà. Nici nu erà în firea lui să poarte răsboaie şi nici n'aveà timpul necesar.

Ceva trebuià însă intreprins, spre a le face inofensive.

Cea mai sigură cale erà desnaţionalizarea acelor poporaţiuni, contopirea lor în poporul israiltean. Şi desnaţionalizarea nu se puteà face fără concursul religiunii, al cultului. Trebuiau contopite diferitele culte ale poporaţiunilor în cultul mosaic. Izbutind această contopire, desnaţionalizarea, prefacerea lor în Israilteni, erà o urmare deplin sigură.

Impăcat odată cu acest gând, marele cunoscător al firii omeneşti, mai întâiu ia ca neveste în haremul său pe fetele «Împăraţilor» supuşi de tatăl său, cum şi pe fetele fruntaşilor, a boierilor diferitelor poporaţiuni din circumferinţa imperiului său. Şi firesc lucru, «Împăraţii şi boierii poporaţiunilor subjugate au trebuit să se simtă foarte onoraţi şi măguliţi că s'au încuscrit cu puternicul împărat Solomon. Se simţise el măgulit mândrul

Împărat al puternicului imperiu egiptean să devină socru lui Solomon, şi din duşman i se făcuse devotat aliat şi apărător, (III. Imp. 11, 22), dar nişte subjugaţi, cari purtau numai numele de Împăraţi, cu putere aproape disparentă.

Şi ca să atragă şi mai mult pe împăraţii şi boierii încuscriţi, să le deà prilej ca să vină cât mai des prin Ierusalim: cum mai târziu Romanii, ca să poată desnaţionalizà şi romanizà popoarele cucerite, luau zeii acestora şi-i duceau la Roma în *Pantheon*, contopind religiunile cucerite în religiunea statului: astfel a făcut şi Solomon un fel de Pantheon, temple, altare cu idolii fetelor de împăraţi şi de boieri subjugaţi. El n'a ridicat acest Pantheon în Ierusalim, ci afară din Ierusalim, pe «muntele lui *Mostat* (IV Imp. 23, 13), mai înalt decât Sionul, şi la care se puteà merge numai prin Ierusalim.

Planul binechibzuit erà ca Impăraţii şi boierii şi aşa împrieteniţi, venind să-şi vadă fetele şi templele, să treacă pe lângă orbitor de strălucitoarea biserică a lui Solomon şi, rămânând uimiţi şi uluiţi de măreţia acestei biserici, să treacă la preamodestele capiste cu idolii lor bruţi, grosolani şi făcând comparaţie între legea lor varvară şi aspră şi între biserica şi legea lui Israil, să simţă un fel de umilire şi ruşine că au aşà religie, cum au. Şi, repeţită această călătorie în sus şi în jos, ea constituià o altă şcoală practică, acum pentru poporaţiunile păgâne din Imperiu, şcoală, care aveà menirea să schimbe chipul de închinare al păgânilor, cum şcoala cu zidirea bisericii a avut menirea să schimbe chipul de îndeletnicire a poporului israiltean.

Şi, cumcă acesta a fost planul, care de bună seamă nu puteà fi destăinuit, ca să nu fie zădărnicit, ni-o dovedeşte faptul că templele ridicate sunt *numai* pentru principesele din cuprinsul imperiului. Dacă n'ar fi avut Solomon acest plan, cea dintâi femee păgână, favorita *Sulamita,* fiica lui Faraon, ar fi trebuit să-şi aibă capistea sa, pe care împăratul i-ar fi ridicat-o, şi ca prin aceasta să câştige mai mult bunăvoinţa lui Faraon. Ba, dacă n'ar fi fost acest plan, Sulamita, văzându-se desconsiderată, ar fi trebuit să se simtă ofensată şi aceasta să atragă pentru Solomon neplăceri din Egipt. Despre toate aceste şi altele de acest fel, nu se pomeneşte nimic în cărţile sfinte.

Şi, cumcă împăratul prevăzător nu s'a înşelat, cum nu s'a înşelat nici cu reforma lui Israil, ne este dovadă faptul că în scurtă vreme poporaţiunile păgâne dispar, le rămâne numai pomenirea. Ele se desnaţionalizară, se prefăcură Evrei.

Astfel şi din aceea ce contimporanii cu vederi strâmte îi găsesc o mare greşală, rezultă cu putere irezistibilă înţelepciunea fără păreche a împăratului Solomon.

Aşa găsesc eu în sfintele Scripturi pe împăratul Solomon: înţelept fără păreche din toate punctele de vedere.

Bucureşti, săptămâna luminată, 1912. ***Pr. Simeon Popescu.***

ÎN CHESTIA REUNIRII BISERICILOR.

Indiferentismul religios al timpului nostru este poate cauza de căpetenie, că o chestiune atât de mare şi importantă, cum este chestiunea reunirii bisericilor, nu poate să stârnească un interes mai viu în lumea mare a creştinătăţii. Totuş în cercul mai restrâns al teologilor şi bărbaţilor bisericii nu lipseşte interesul pentru această chestiune. Din când în când ea este pusă în discuţie, ba se fac chiar manifestaţii de simpatie reciprocă între singuratice biserici. Ce e drept asemenea manifestaţii n'au putut să producă până acum rezultate reale mai importante, dar cu toate acestea ele au o însemnătate oarecare pentru promovarea cauzei creştine în lume.

Dau în cele următoare, după «*Internationale Kirchliche Zeitschrift*», revistă a vechilor catolici, câteva informaţiuni cu privire la chestiunea reunirii bisericilor.

I.

Cetitorii noştri au cunoştinţă de apariţia revistei «*Roma e l' Oriente*», pe care o publică călugării bazilitani din mănăstirea dela Grottaferrata, cu scopul ca să promoveze prin ea reunirea bisericei ortodoxe şi a celei catolice. In cel dintâiu număr al acestei reviste îşi publicase prinţul *Max de Saxonia* articolul său: «Cugetări asupra chestiunii unirii bisericilor», care a fost tradus şi în revista noastră de P. C. S. păr. arhim. Iuliu Scriban. De atunci au trecut doi ani, în decursul cărora numita revistă n'a publicat nimic mai remarcabil, ci s'a mărginit să reproducă cunoscutele argumente prin cari papismul crede că-şi poate justifică dreptul la existenţă. Dar articolul prinţului Max a avut darul să producă o vie discuţie şi în presa ortodoxă. Intre alte organe bisericeşti, a luat cuvântul şi «*Adevărul bisericesc*» (*'Εκκλησιαστική 'Αλήθεια*), revista oficială a patriarhatului de Constantinopol, publicând o serie întreagă de articole în chestiunea reunirii bisericei ortodoxe şi a celei catolice. La sfârşitul acelei serii de articole şi-a spus şi redacţiunea cuvântul ei în chestiune, aducându-le cetitorilor aminte cum la timpul său salutase cu bucurie apariţia revistei «Roma el' Oriente», pe care o consideră ca pe o împreună lucrătoare la opera împăcării şi a reunirii dintre biserici. «Căci — zice «*Adevărul bisericesc*» — noi suntem de părerea şi de credinţa, că tot acela care lucrează şi contribue la înlăturarea neînţelegerilor din sânul creştinătăţii, săvârşeşte o operă care stă mai presus de cea mai mare laudă».

Revista «Roma el' Oriente» reclamă pentru sine această laudă «de a contribuì la înlăturarea separării din biserica lui Christos», întorcându-şi privirile spre «unitatea care a existat odinioară între Roma şi Orient». In aceşti termini se adresase arhimandritul *Arsenie* dela mănăstirea Grottaferrata într'o scrisoare trimisă patriarhului ecumenic din Constantinopol, în care-l rugă să-i vină într'ajutor prin organele sale şi să aprobe punctele de vedere şi intenţiile nobile de a duce la triumf lucrul lui Christos, spre mărirea lui Dumnezeu şi spre lauda bisericei.

In aceste dorinţe — zice «*Adevărul bisericesc*» — ne unim cu toţii, noi cei cari credem în Christos. Căci cel ce doreşte să se continue desbinarea, cel ce doreşte neînţelegerile, învinuirile reciproce şi luptele dintre oamenii civilizaţi cari cred în Christos, în Mântuitorul omenirii, acela e lipsit de cea mai elementară înţelepciune şi iubire creştinească. Numai un duşman al păcii poate să aibă dorinţa de a vedeà continuându-se desbinarea de astăzi. Nu e mic numărul acelora, cari nu caută cele ce sunt ale lui Christos, ci caută cum să pună piedeci ori să susţină pe acelea cari există deja în calea reunirii bisericilor. Fără să le pese de aceştia, sute de mii de creştini ortodocşi se roagă deja de veacuri în sute şi în mii de biserici pentru pacea şi pentru împreunarea tuturor (ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως)».

Dacă cei dela revista «Roma e l' Oriente» sunt pătrunşi de aceste sentimente, atunci datorinţa lor este să pregătească calea pentru înţelegere; să caute bărbaţi cari împărtăşesc aceleaşi convingeri şi cari cunosc bine istoria bisericească, ca astfel, având şi voinţă şi ştiinţă, să contribue la îndepărtarea piedecilor ce stau în calea realizărei acelei uniri, care a existat odinioară între Roma şi Răsărit. Se înţelege că aceasta este o problemă grea, căci cei mai mulţi bărbaţi bisericeşti din Apus văd lucrurile într'o lumină falşă. Dovadă enciclica pe care a adresat-o papa Piu X supuşilor săi din Răsărit pe urma articolului prinţului Max şi în care se arată că nu cunoaşte raporturile ce au existat în vechime între Roma şi Orient.

Un lucru trebuie să vestească arhimandritul Arsenie mirenilor cu şcoală şi venerabilului cler al bisericei apusene de sus până jos, anume: că nu trebue să se teamă de rezultatele studiului istoriei; nu trebue să atace şi persecute pe aceia cari lucrează călăuziţi de lumina adevărului şi a criticei istorice, ci să-i lase ca să cerceteze neinfluinţaţi şi să se bucure dacă găsind adevărul, vor aduce nouă lumină în chestiile controversate.

In privinţa aceasta ar trebuì să fim cu toţii de o părere. Biserica ortodoxă şi apostolică a Răsăritului, care se roagă zi de zi pentru «împreunarea tuturor», de câte ori a fost vorba de reunirea bisericilor s'a referit la starea de lucruri ce a existat înainte de veacul al IX-lea şi a încuviinţat toate tratările cari stăteau pe aceste baze. Editorii revistei «Roma e l' Oriente» poate că ar recunoaşte starea de lucruri din trecut şi astfel ar arătà condiţiile istorice pentru realizarea operei reunirii; dar conducătorii bisericei lor nu aprobă acest mod de a vedeà şi nu încuviinţează acea metodă istorică corectă din punct de vedere ştiinţific, care poate pregătì calea împăcării. Ideile conducătorilor bisericei apusene le-am cunoscut din enciclica papei către supuşii săi din Răsărit. Pânăce vor stăruì în acele idei, de o reunire nu poate fi nici vorbă.

Dar conducătorii bisericii apusene, până ce vor stăruì în acele idei, vor ştì să-şi apere interesele lor şi nu vor lăsà să străbată ideile bune şi intenţiile cinstite de reunire între biserici. Astfel şi revista «Roma el' Oriente», care a început cu bune nădejdi un lucru plăcut lui Dumnezeu, va trebuì să se abată dela ţinta ei şi va fi silită să imiteze pe alte surori ale ei,

cari aduceau cele mai puţin frăţeşti atacuri în contra bisericei răsăritene. Să ne răspundă «Roma e l'Oriente», deci crede că articolul grecesc publicat în fascicolul de Iunie, apărut de curând, este în măsură să promoveze opera împăcării dintre biserici? Nu întăreşte acel articol cunoscutele cuvinte ale episcopului *Maxim din Chitera*, care e un bun cunoscător al bisericii romane: «Roma nunquam amica Graecorum; et si quando amica, non diu». O astfel de dispoziţie a Romei faţă de Orient şi o astfel de deslănţuire de patimi nu va puteà nici când să contribue la înlăturarea separării, ci va mărì şi mai mult prăpastia. Având o atitudine atât de schimbăcioasă într'o chestiune atât de mare, cum este chestia reunirii bisericilor, «Roma e l'Oriente» nu va fi în stare să aducă servicii bune acestei cauze, căci intenţiile sale nobile vor rămâneà numai pe coperta frumos gravată a revistei, dar nu vor pătrunde nici măcar în corpul foii dela Grottaferrata, cu atât mai puţin în sufletul fiilor bisericei apusene.

Aceste idei le-a desfăşurat «Adevărul bisericesc» în răspunsul dat revistei «Roma e l'Oriente».

II.

Ca un semn al raporturilor prietineşti ce le întreţine biserica anglicană cu cea ortodoxă, e a se consideră vizita pe care câţiva membri ai parlamentului şi episcopatului anglican au făcut-o la Petersburg şi Moscva, acum câteva luni. Inalţii oaspeţi au fost primiţi la Petersburg cu mari onoruri, dându-li-se ocazie să cunoască vieaţa şi liturghia rusească. Ideea unirei dintre biserici a fost un obiect principal al discuţiilor. Dintre multele festivităţi bisericeşti amintim numai serviciul divin care s'a ţinut în biserica anglicană din Petersburg. La acel serviciu au luat parte patru episcopi ortodocşi ruşi şi patru episcopi anglicani, cari toţi erau îmbrăcaţi în ornate şi s'au aşezat în chorul bisericei. Serviciul divin a constat dintr'un Te-Deum după ritul anglican. Episcopul de Ossory a ţinut o predică foarte însufleţită despre reunirea ambelor biserici: ortodoxă şi anglicană. La două zile după aceea, oaspeţii englezi au luat parte la o şedinţă a Sinodului rusesc, la care se tratà de numirea unui episcop. Episcopul ales a fost sfinţit în zilele proxime, iar oaspeţii englezi au fost de faţă la acea sfinţire. Actul sfinţirei a fost îndeplinit de către doi mitropoliţi şi 8 episcopi ruşi. Imediat după sfinţire, nou sfinţitul episcop a sfinţit şi el un diacon, ca semn al puterii cu care a fost înzestrat. Tot în Petersburg, oaspeţii au mai vizitat, între altele, şi mănăstirea cea mare de maice, care are peste 500 de călugăriţe.

In Moscva oaspeţii au fost conduşi pe la bisericile şi mănăstirile mai însemnate. Aici au luat parte şi la sfinţirea unui preot. Cu tren special au călătorit apoi la marea *mănăstire a sfintei Treimi*, care e situată la o distanţă de aproape 40 mile de Moscva.

Mai importante decât aceste vizite pe la biserici şi mănăstiri au fost discuţiile ce s'au făcut şi măsurile ce s'au luat în scopul unei apropieri între biserica ortodoxă şi cea anglicană. *Sabler*, procuratorul sf. Sinod,

într'o cuvântare ce a ţinut-o, a zis că papii poartă vina pentru desbinarea bisericilor; biserica ortodoxă şi cea anglicană nu pot să recunoască supremaţia papală, fiindcă este contrară instituţiilor date de Christos bisericii sale. *Rodjianko,* preşedintele Dumei ruseşti, a afirmat chiar că: «biserica anglicană stă mai aproape de noi». Această dispoziţie de împrumutate simpatii a stăpânit în toate întrunirile. Intr'una din acele întruniri, sub prezidenţia episcopului *Euloghie de Holm* s'a înfiinţat *o societate rusească* pentru promovarea uniunei între biserica ortodoxă şi cea anglicană. Cu ocaziunea deschiderii solemne a acelei adunări, preşedintele ei a cetit o hotărîre, prin care sf. Sinod dă aprobare statutelor acelei societăţi. Tot atunci s'a stabilit principiul, ca biserica rusească să rămână ortodoxă, iar cea engleză anglicană, dar să se încheie o comunitate între ele. — Ce e drept, e grea de înţeles o astfel de comunitate fără unitatea credinţei.

O societate cu acelaş scop există de mai mult timp şi în Anglia, sub numirea «Anglo-Eastern Orhodox Church Union Society». Comitetul societăţii ruseşti se compune din câţiva episcopi şi clerici învăţaţi.

Presa rusească a comentat în diferite chipuri vizita anglicanilor în Rusia.

«S. Peterburgskija Wjedomostie» susţine într'un articol, că chestiunea unirii bisericeşti a anglicanilor cu noi, ortodoxii, nu o poate face numai biserica rusească, ci spre aceasta se cere consensul întregei biserici ortodoxe. In scopul acesta ar trebuì convocat un sinod ecumenic, care — după părerea gazetei ruseşti — ar fi mai consult să se ţină la Mira Lichiei.

«Semschzina» susţine că uniunea aceasta ar fi un fapt foarte important în istoria lumii, dar deocamdată el nu va puteà fi realizat. «Unirea bisericilor — zice numitul organ — e cu putinţă numai pe lângă concesiuni din ambele părţi. Dar ce fel de concesiuni s'ar puteà face, cari să nu deà ansă la schizmă?»..

Revista «Zerkowen Wjestnik» face un rezumat şi o critică a părerilor exprimate în presa rusească cu privire la eventuala unire a bisericii anglicane cu cea ortodoxă. Ea zice: «Biserica răsăriteană are un trecut plin de glorie, fiindcă ea a păstrat totdeauna credinţa ortodoxă, ca o moştenire pe care a primit-o dela vechea biserică ecumenică... Ea singură e adevărata biserică a lui Christos. Uşile acestei biserici sunt deschise pentru toţi aceia cari vreau să se unească cu ea, dar ei trebue să primească de bună voie învăţăturile şi orânduielile ei. Aceasta e singura cale de unire a celor de altă credinţă cu biserica ortodoxă. Altă cale nu există şi nici nu se poate închipuì... In presă s'a spus că unirea bisericilor ar fi imposibilă... Ar fi fost mai corect să se spună că, după prevederile omeneşti, ea nu se va realizà într'un viitor foarte apropiat. Nici aceia cari lucrează astăzi în scopul unirii nu o fac aceasta decât ca să promoveze o operă a viitorului. Dar lucrează având convingerea că acea operă e posibilă şi că oarecândva se va şi realizà. Societatea anglicană are de scop să contribue la o înţelegere şi apreciare reciprocă, care face să se sporească legăturile de simpatie dintre cele două biserici.

Acesta e şi scopul societăţii ruseşti. O astfel de însoţire e foarte necesară în timpul prezent, căci ea poate să lucreze împotriva acţiunei destructive a liberei-cugetări, care atât în Apus cât şi în Răsărit este duşmanul comun al creştinismului. Afară de aceasta, astfel de societăţi pot contribuì la trezirea interesului religios şi bisericesc în societatea creştinilor. Toţi creştinii sunt chemaţi să formeze o singură turmă sub conducerea păstorului celui mai înalt: Christos. Aici îşi au izvorul lor toate încercările de unire între biserici; acesta e motivul dorinţei Răsăritului ortodox şi a Apusului Heterodox de a se unì bisericeşte, de aceea să ne rugăm cu toţii pentru realizarea acestei uniri şi pentru pacea lumii întregi».

Dr. Nicolae Bălan.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Pregătirea clerului în ţările române. Memoriu de *Arhimandritul V. Puiu*, directorul seminarului din Galaţi. Bucureşti 1912, pag. 37. Broşura aceasta a rezultat din preocupaţiile unui luminat director de seminar, de a vedeà cultura clerului aşezată pe baze cât se poate de bune. In partea întâi a broşurii, se face o scurtă expunere istorică asupra pregătirii clerului de mir în Moldova, Muntenia, Transilvania, Bucovina şi Basarabia, adaogând la sfârşit constatarea «că paşii făcuţi de Românii ţărilor înconjurătoare.... sunt mult mai mari şi mai siguri, pentru a dobândì un cler bine pregătit». In partea a doua se ocupă de clerul monahal din mănăstiri, precum şi de clerul înalt. In partea a treia scoate câteva concluzii, pe cari le înfăţişează în formă de propuneri pentru a se aduce o îndreptare în pregătirea clerului, ca să corăspundă chemării sale multilaterale. Constatăm din acele propuneri, că aceleaşi sunt, în cea mai mare parte, dorinţele autorului acestui memoriu pentru îndreptarea necesară în pregătirea clerului de dincolo, cari sunt şi ale noastre aici şi pe cari şi noi le-am accentuat la diferite ocazii. Autorul constată că toate măsurile de îmbunătăţire «au adus un bine numai înjumătăţit, întru cât ne-au produs preoţi destul de culţi, dar nu şi buni păstori; iar rodul preoţiei creştine, stă nu în activitatea numită de unii cu drept cuvânt «extra-bisericească», ci *întâi de toate*, în acea apostolică, cu datoria de a sădì în sufletele oamenilor învăţăturile religiei creştine, a le cultivà mereu de-alungul vieţii lor şi de a le răspândì, de se poate, şi celor necreştini. Şi numai dupăce vor aveà această temelie, să înceapă a clădì celelalte bunuri sociale, ce se pot câştigà prin biserică şi ajutorul clerului. Un asemenea cler va fi totdeauna un cler al bisericii lui Christos, pe când cel de azi, în mare parte este după «chipul veacului de acum», în care predomneşte numai voia oamenilor şi prea puţin cea a evangheliei». Autorul propune ca măcar unul dintre seminare să fie astfel alcătuit, ca să pregătească buni apologeţi, destoinici cuvântători, devotaţi misionari şi câţiva organizatori

de mănăstiri. «Avem nevoe de un cler, care să nu-şi mărginească activitatea la oficierea slujbelor religioase, ci să le împlinească prin lecţiuni de catehizare şi predici, cu ajutorul cărora poporul să-şi cunoască legea şi învăţăturile frumoase ale evangheliei, de care acum este cu totul străin. Dela păstrarea credinţei moştenite redusă astăzi la simple obiceiuri religioase, îmbrăcate şi acelea în o mulţime de superstiţii, *trebue trecut la credinţa vie»* .... Organizaţia şi spiritul de astăzi al seminariilor nu corăspunde acestui scop, căci «una din chestiunile cele mai însemnate, de care atârnă însaş realizarea scopului urmărit de seminarele teologice, adecă *formarea sufletească* a clerului, care se obţine prin o bună educare, o vedem totdeauna lăsată pe planul al doilea..... Pretutindenea, unde seminariile sunt bine organizate... personalului educativ se dă cea mai mare importanţă şi se recrutează cu multă grijă. In sarcina profesorilor cade instrucţia, iar în a pedagogilor (personalul *educativ*) educaţia religioasă-morală a elevilor, cea mai grea, dar şi cea mai însemnată datorie din pregătirea spre preoţie». Pentru aceste reforme trebuesc pregătiţi anume oameni, căci fără aceştia proiectele cele mai bune — rămân *pe hârtie.*

*

Cuza Vodă şi biserica română, de Iconom *Gh. V. Nicolescu,* protoiereul judeţului Vâlcea. Râmnic-Vâlcea 1912. Lui Vodă Cuza, a cărui statuie a fost inaugurată în săptămânile trecute la Iaşi, i-s'a adus învinuirea că, pe lângă toate reformele salutare ce le-a adus pentru progresul ţării, faţă de biserică a procedat greşit, fiind sedus de idei străine de rosturile pe cari le-a avut şi trebue să le aibă biserica românească în statul român. Autorul acestei broşuri, un devotat şi luminat preot al fraţilor de dincolo, cearcă să justifice procedura lui Cuza Vodă, ca una care a fost dictată de împrejurările de atunci, în cari se găseà statul şi biserica. In sufletul său Cuza Vodă a fost credincios şi bun ortodox. Autorul scrie cu un cald patriotism şi cu admiratie pentru persoana marelui domnitor.

*

Anuarul institutului pedagogic-teologic al arhidiecezei ortod. române transilvane pe anul şcol. 1911/12, publicat de directorul *Dr. Eusebiu R. Roşca.* Sibiiu 1912. Partea literară a acestui anuar aduce o dare de seamă asupra centenarului seminarului «Andreian», alcătuită de prof. *Dr. P. Roşca,* apoi disertaţia ţinută tot cu ocazia centenarului de prof. *Dr. A. Crăciunescu,* precum şi «Imnul la centenarul I. al seminarului» cu text de protp. *I. Teculescu* şi muzică de prof. *T. Popovici.* Restul anuarului conţine datele referitoare la membrii corpului profesoral, la obiectele de învăţământ, la elevi etc., fiind o icoană a stării institutului din decursul anului şcolar expirat.

*

Imn la centenarul I. al Seminarului „Andreian“, pentru cor de bărbaţi. Text de *I. Teculescu,* muzică de *T. Popovici.* O preţioasă compoziţie muzicală.

*

Kirche und Staat im römisch-byzantinischen Reiche seit Konstantin dem Grossem und bis zum Falle Konstantinopels, von *Valerian Şesan,* Dr. s. theologiae et iuris utriusque. I. Band. Czernowitz 1911. pag. 359. Asupra acestei lucrări valoroase, datorită unui foarte bine pregătit cleric al bisericei bucovinene, vom reveni.

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Centenarul Seminarului eparhiei Aradului. Seminarul teologic-pedagogic al eparhiei Aradului a împlinit cu sfârşitul acestui an o sută de ani dela înfiinţarea sa. El are prin urmare aproape aceiaş vechime ca şi Seminarul «Andreian» din Sibiiu. Serbarea centenarului, o serbare la noi atât de rară, încât erà de dorit să i-se deà proporţii mai mari, s'a făcut în legătură cu festivitatea încheierii acestui an şcolar şi a decurs — după raportul din «Biserica şi Şcoala» — în modul următor:

In 10/23 Iunie s'a încheiat anul şcolar la institutele noastre româneşti din Arad. La Seminar după săvârşirea sf. Liturgii împreunată cu Te Deum s'a întrunit tinerimea seminarială în sala festivă, unde în frunte cu corpul profesoral au primit pe P. S. Sa Domnul Episcop Ioan I. Papp.

Seminarul nostru cu încheierea acestui an a ajuns centenarul existenţei sale. Directorul institutului *P. C. Sa Roman Ciorogariu,* prin cuvinte frumoase şi bine simţite a şi remarcat înaintea oaspeţilor şi a tinerimei importanţa culturală a centenarului, rolul ce l-a avut institutul în decursul celor o sută de ani. Cu o inspiraţie înălţătoare a făcut contura acelor vremi bătrâne, când întreaga noastră vieaţă culturală se desfăşurà numai în jurul zidirilor modeste şi sfioase, în jurul bisericilor. «În acele vremi — zice — toată lumina de care s'a împărtăşit neamul nostru din aceste părţi n'a fost alta, decât lumina răsfirată de acest institut prin acei eroi anonimi, muncitori sârguincioşi în via culturei noastre româneşti, cari an de an au părăsit sălăşluirea călduroasă a acestui institut. Acei «eroi anonimi», cari crescuţi fiind sub duhul lui Moise Nicoară şi Ţichendeal, au fost veghetorii neadormiţi ai vieţii noastre româneşti ortodoxe. Ei ne-au păstrat ortodoxismul, ei ne-au păstrat curăţenia vieţii noastre şi tot ei au şters lacrimile suferinţelor poporului nostru.

Toate mişcările noastre culturale din părţile Aradului, cari s'au ridicat la oareşicare înălţime, aici s'au fermentat şi de aici au plecat.

Azi când am ajuns să încheiem centenarul, nu sărbătorim numai existenţa institutului, ci sărbătorim un veac de vieaţă culturală a poporului nostru, adăpostită în braţele muncitoare ale acelor muncitori modeşti şi fără nume».

Ca o intercalare înduioşătoare îşi reaminteşte din îndepărtata copilărie un examen şcolar, la care bătrânii din acele vremi vărsau lacrămi de bucurie la auzul declamărilor şi frumosului graiu românesc, şi ca o

ilustrare a acelui duh sădit de învăţătorul său, care duh l-a ocrotit prin toate valurile şi sbuciumările vieţii.

In urmă dând sfaturi şi indemnuri celor cari cu anul acesta părăsesc institutul, roagă pe P. S. Sa Domnul Episcop să dea binecuvântarea sa arhierească.

Prea S. Sa prin o cuvântare călduroasă, bogată în sfaturi şi indemnuri morale, se adresează tinerimii.

Exprimându-şi fericirea, că a ajuns să steà în faţa acestei sărbători centenare ca fost elev al acestui institut, remarcă şi P. S. Sa rolul binefăcător al institutului în decursul acestui veac.

Impune de datorinţă morală tinerimii recunoştinţa vie faţă de institut şi profesori, cari întocmai ca şi grădinarul care curăţă trandafirul sălbatic de spini şi-l altoeşte cu muguri nobili ca să de-a roadă frumoasă — i-a desbărat de înclinările rele altoind în ei duhul luminei şi moralei ca să fie şi ei podoabe ale neamului nostru.

Ca o mustrare moralizătoare afişează nerecunoştinţa acelora, cari în vederea unor retribuţiuni materiale mai bune, au părăsit dieceza care i-a ţinut şi i-a crescut pe cheltuielile ei; astfel că azi cu toată jertfa ce-o aduce anual, e în lipsă de învăţători.

Dând binecuvântarea Sa arhierească ceremonialul încheierii anului şcolar se sfârşeşte fără alaiu mare, dar cu atât mai adânc simţit.

*

O întrebare. Oare care să fie cauza, că numirea unui nou preot militar, în locul binemeritatului protopresbiter Nicolae Fizeşianu, trecut la penzie, se trăgănează atât de mult? După cât ştim, noi avem puţini preoţi militari în proporţie cu alte confesiuni şi cu contingentul soldaţilor de legea noastră; prin urmare s'ar cuvenì ca îndată-ce ajunge un post de preot militar de-al nostru vacant, să fie întregit cât mai îngrabă, pe când întregirea celui rămas vacant acum, întârzie aproape de un an.

*

Cetitorii noştri vor primì, de sigur, cu mare plăcere articolul «Inţeleptul Solomon» scris de păr. prot. *Simeon Popescu,* fost profesor la seminarul «Andreian», iar azi profesor în Bucureşti. Ii mulţumim autorului pentru preţioasa d-sale colaborare la revista noastră.

*

Incheierea anului la seminarul „Andreian" s'a făcut Duminecă în 24 Iunie n. După sf. liturghie, la sfârşitul căreia s'a cetit rugăciunea de mulţumită, corpul profesoral şi elevii, întruniţi în sala seminarului, au primit pe I. P. Sfinţia Sa, mai mulţi membrii ai consistorului şi alţi intelectuali din loc. Festivitatea de încheiere s'a început prin cântecul «La arme», executat de corul seminarial, după care prof. *Dr. S. Dragomir* a rostit un frumos discurs, adresându-se îndeosebi elevilor cari părăsesc institutul şi punându-le la inimă să lucreze povăţuiţi de dragoste faţă de biserică şi neam. P. C. Sa directorul seminarial *Dr. Eus. Roşca,* face o privire asupra rezultatului elevilor în studii

şi constată că dintre elevii secţiunii teologice nici unul n'a primit calcul neîndestulitor; mulţumeşte apoi I. P. S. Sale pentru interesul ce l-a arătat faţă de institut, precum şi P. C. Sale părintelui arhimandrit *Dr. Ilarion Puşcariu* şi d-lui secretar cons. *Dr. Gheorghe Proca*, cari cu răbdare şi înţelepciune au condus, în calitate de comisari consistoriali, examenele dela finea anului. Mulţumeşte şi membrilor corpului profesoral pentru zelul arătat. A urmat apoi cântecul «Pe-al nostru steag», după care I. P. S. Sa a adresat elevilor o *cuvântare*, în care şi-a exprimat mulţumirea pentru succesele obţinute, apoi a motivat pe larg înaintea elevilor, de ce I. P. S. Sa în sinodul trecut a fost de părerea ca să nu se facă un seminar nou şi corăspunzător pe locul liber din strada Schewis, ci să se adapteze şi completeze edificiul vechiu de acum; la sfârşit a îndemnat pe elevi să lucreze cu vorba şi cu fapta la întărirea credinţii în sufletul poporului, căci dela aceasta atârnă soartea şi viitorul poporului.

*

«Martirii» dela Orade. Câtă însufleţire trezise gestul plin de demnitate al celor 16 clerici români dela Orade, cari au mai preferit să părăsească şcoala papistă, în care nici n'ar fi trebuit să intre, decât ca să-şi renege dreptul limbii lor! Se făcuseră în cinstea lor mari serbări naţionale, cu discursuri festive şi cu telegrame de admiraţie. Acum scriu ziarele noastre, că unii dintre acei tineri s'au întors iarăşi în şcoala care-şi bătuse joc de ei şi de limba noastră.

POŞTA REDACŢIUNEI.

Celui îngrijorat. Noi încă tot nu ne-am pierdut nădejdea că P. Ven. Cons. va face ordine în parohia din suburbiul Sibiiului dela Poarta Turnului. E doar şi la «poarta» Consistorului, care nu va lăsà morala nesatisfăcută, bine ştiind că numai prin morală se poate conduce biserica. Mai aşteptăm, apoi vom luà cuvântul şi noi.

I. Tronca—Ţapu. Provocarea ce veţi fi primit, nu Vă priveşte. Rămânem pe lângă înţelegerea luată la întâlnirea din Sibiiu.

I. Botean—Binţinţi. Mulţumesc pentru revista trimisă. Idea mă preocupă. Mai multe în scrisoare.

Vasile Oana, abs. în teol. Te rog să-mi comunici adresa.

Triton Miclea—Satul nou. Mineile nu s'au tipărit şi, după cât se poate prevedeà, nici nu se vor tipărì în curând. Dacă aveţi trebuinţă de ele, comandaţi-le dela «Tipografia cărţilor bisericesti» din Bucureşti, ori prin Librăria arhidiecezană din Sibiiu.

E. Căpitan—Fărău. Vă rog să daţi cassei arhid., când trimiteţi cvitanţa, împuternicirea să facă detragerea. Pe calea aceasta încă puteţi achità. Veţi primì apoi premiile ce le dăm abonaţilor cari şi-au achitat întreg abonamentul.

S. Bichiceanu - Nyerö. Scuzaţi greşala adm. Aţi primit acum toate numerele reclamate?

Mai multora. Numerele reclamate s'au expediat.

Iosif I. Ardelean—Kétegyház. Aşteptăm, cum cereţi.

Amicul. Avem restanţă de pe toţi anii; nu putem procedà altcum, căci ne stă în coaste datoria dela tipografie. Nu putem face excepţie, dar cu tine totuş o făceam, dacă ştiam care corespondenţă dintre cele trimise poartă adresa ta. Peste câteva zile plec.

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date şi indigitări tipiconale pe luna lui Septemvrie.

Duminecă în 2 Septemvrie. Sf. muc. Mamant, Dum. a 16-a după Rusalii evangelia dela Matei: «*Zis-a Domnul pilda aceasta: un om mergând departe*», glas 7, voscr. 5.

Vineri în 7 Septemvrie la Vecernie. Preotul dă binecuvântarea zicând «Bine este cuvântat D-zeul nostru totdeauna, acum şi pururea şi în vecii vecilor», iar strana după ce răspunde cu «amin» ceteşte obicinuitul psalm de seara «Binecuvintează suflete al meu». După ectenia cea mare «Cu pace Domnului să ne rugăm» strana cântă pe melodia glasului 6 «Doamne strigat-am către Tine auzi-mă» cu 8 stihiri ale mineiului. (Cele 2 dintâi se cântă de câte 2-ori). Mărire şi acum tot pe glas 6 «Astăzi Dumnezeu, celce se odihneşte i pe scaune înţelegătoare» din mineiu. După vohod se ceteşte imnul de seara «Lumină lină» şi se cântă prohimenul de Miercuri seara «Dumnezeule întru numele Tău mântueşte-mă şi întru puterea Ta mă judecă» cu stihul «Dumnezeule ascultă rugăciunea mea, auzi graiurile gurii mele». Dându-se cetire celor 3 paremii ale praznicului, preotul zice ectenia «Să zicem toţi» şi strana ceteşte al doilea imn «Învredniceşte-ne Doamne în seara aceasta». După al doilea vosglas al ecteniei celor 6 cereri urmează stihoavna mineiului pe melodia antifonului glasului 4 cu mărire şi acum «Veniţi toţi credincioşii să alergăm către Fecioara» pe antifon 8. «Acum slobozeşte, Sfinte Dumnezeule — Preasfântă Treime — Tatăl nostru» — şi troparul praznicului «Naşterea Ta de Dumnezeu Născătoare» de 3-ori, odată fără, odată cu mărire şi odată cu şi acum. Incheierea ca la vecerniile de Sâmbătă seara.

Sâmbătă în 8 Septemvrie la Utrenie. Începutul ca la utreniile de Duminecă dimineaţa, cu binecuvântare, cu cetirea psalmilor şi cu ectenia de începere. La «Dumnezeu este Domnul» troparul praznicului de 3-ori. După ectenia mică şi după I-a stihologie a psaltirei urmează seria primă de sedealne, apoi iar ectenia mică, a II-a stihologie şi seria a II-a de sedealne din mineiu. Imediat după grupa a II-a de sedealne se cântă Polileul cu pripelele praznicului. Preotul zice după aceasta iar ectenie mică, iar strana, după sedealna Polileului «Să se bucure ceriul şi pământul să se veselească» pe antifon 8 cu «mărire şi acum» cântă antifoanele glasului 4 dela sărbători. Preotul: «Să luăm aminte pace tuturor», strana: «şi duhului tău», Preotul: «Cu înţelepciune să luăm aminte» iar strana cântă prohimenul «Pomeni-voiu numele tău în tot neamul şi neamul» cu stihul «Răspuns-a inima mea cuvânt bun». Preotul: «Domnului să ne rugăm» strana: «Doamne milueşte-ne», preotul zice vosglasul «Că sfânt eşti D-zeul nostru şi întru sfinţi te odihneşti» strana «Toată suflarea de 3-ori. Preotul indică după acestea evanghelia utreniei zicând: «Şi pentruca să ne învrednicim a ascultà sfânta evanghelie, pe Domnul D-zeu să-l rugăm» strana: «Doamne milueşte-ne» de 3-ori. Preotul: «cu înţelepciune dreaptă să ascultăm sfânta evanghelie, pace tuturor» strana: «şi duhului tău». Evanghelia utreniei dela Luca: «*In zilele acelea, sculându-se Mariam, mers'a la munte de grab în cetatea Iudei*». Psalm 50, mărire şi acum. «Pentru rugăciunile Născătoarei de D-zeu» şi «Milueşte-ne D-zeule — Aceasta este ziua Domnului, bucuraţi-vă popoare» pe glas 6. Catavasiile Crucii. La peasna a 3-a ectenie mică, ipacoiul şi sedealna «Fecioara Maria şi Născătoarea de D-zeu cu adevărat» cu mărire şi acum - la peasna a 6-a ectenie mică şi condacul şi icosul mineiului. La peasna a 9-a nu se cântă «Măreşte suflete al meu — Ceeace eşti mai cinstită» ci pripelele praznicului din mineiu. Ectenia mică, sfetilna «Bucură-se marginile lumii astăzi» şi bogorodicina «Adame înoeşte-te cu mărire şi acum». Hvalitele pe glas 4 din mineiu, cu — «mărire şi acum — Aceasta este ziua Domnului» şi pe melodia troparului glasului 6 doxologia cea mare apoi troparul praznicului.

La liturgie: Fericirile pe antifon 8 cu «mărire — Intru Tine taina Treimei» «şi acum — Cădelniţă de aur ai fost» dela peasna a 6-a a canonului. Evangelia dela Luca: «*În vremea aceea întrat-a Iisus într'un sat, iară o muere, numele ei Marta, l-a primit pe El*

în casa să». În loc de «Cuvine-se cu adevărat» cântăm irmosul «Mărește suflete al meu pe ceeace s'a născut din cea stearpă, pe Fecioara Maria. Străin lucru este maicelor fecioria». Priceastna: «Păharul mântuirii voiu luà».

Duminecă în 9 Septemvrie, Dumineca a 17-a după Rusalii, înainte de sfânta Cruce evangelia dela Ioan: «*Zis-a Domnul: nimenea nu s'a suit în cer*» glas 8. v. 6.

Joi în 13 Septemvrie, la vecernie: După binecuvântare dela preot și după psalmul de seară «Doamne strigat-am» pe glas 6, cu stihirile din mineu pe 8 Vohod «Lumină lină», prohimenul zilei «mila Ta Doamne mă va întimpinà», paremiile, ectenia «să zicem toți» — Învrednicește-ne Doamne», ectenia celor 6 cereri și stihoavna mineiului pe melodia troparului glasului 5. «Mărire — și acum — Pe care de demult Moisi mai nainte închipuindu-o întru sine» pe antifon 8. «Acum slobozește — Sfinte Dumnezeule — Preasfântă Treime — Tatăl nostru». După vosglas troparul praznicului de 3-ori și încheierea obicinuită.

Vineri în 14 Septemvrie Înălțarea Cinstitei și de vieață făcătoarei cruci. *La utrenie:* Începutul îndatinat. Binecuvântare, psalmii de dimineață și ectenia cea mare. La «Dumnezeu este Domnul» troparul praznicului a 2-a oară cu «mărire» și a 3-a oară cu «și acum», Ectenie mică, gruga I-a de sedealne, ectenie mică, grupa a II-a de sedealne și Polileul. Ectenie, sedealna Polileului, antifoanele glasului 4 dela sărbători și prohimenul «Văzut-au toate marginile pământului mântuirea Dumnezeului nostru» cu stihul lui. Evangelia utreniei dela Ioan: «*Zis-a Domnul: Părinte preamărește numele Tău*» — Învierea lui Christos» psalm 50 «mărire — Tu îmi ești acoperemântul cel tare, crucea lui Christos» glas 2 «și acum» tot aceasta. «Miluește-mă Dumnezeule — Crucea lui Christos, nădejdea creștinilor» pe glas 6. După vosglasul «Cu mila și cu îndurările» urmează catavasiile crucii. La peasna a 3-a ectenie și sedealna «În raiu de demult» pe antifon 8 cu «mărire și acum», la peasna a 6-a ectenie, condacul și icosul praznicului; la peasna a 9-a în loc de «Ceeace ești mai cinstită» se cântă pripelele praznicului. Ectenie mică, sfetilna «Crucea este păzitoarea a toată lumea» de 2-ori «mărire și acum» bogorodicina «Crucea se înalță astăzi». Hvalitele pe 4 glas 8 din mineiu. «Mărire — și acum — Astăzi înainte merge Crucea Domnului» pe glas 6, iar pe troparul acestui glas se cântă doxologia cea mare. La «Sfinte Dumnezeule» a doxologiei preotul observând cele prescrise în mineiu în această zi, scoate sfânta cruce șt făcând întreg ceremonialul o așază spre sărutare pe tetrapod.

La liturgie în loc «Binecuvintează suflete al meu», înainte de «Unule născut» și în loc de fericiri se cântă antifoanele prescrise la mineiu. La vohod troparul și condacul praznicului. Evangelia dela Ioan: *În vremea aceea sfat au făcut arhiereii și bătrânii*». În loc de «Cuvine-se cu adevărat» cântăm irmosul Crucii. Priceastna «Însemnatu-s'a preste noi lumina feții Tale Doamne».

Duminecă în 16 Septemvrie, sf. muc. Eutimia, Dumineca a 18-a după Rusalii și *după Înălțarea sf. Cruci.* Evangelia la liturgie dela Marcu: «*Zis-a Domnul: celce voește să vie după mine*» glas 1 voscr. 7. Indigitări mai detailate în ce privește tipicul acestei Dumineci, precum și cel al Duminecii înainte de Înălțarea sf. Cruci, dă mineiul.

Duminecă în 23 Septemvrie. Zămislirea sf. Ioan Botezătorul, Dumineca a 19-a după Rusalii glas 2 voscr. 8. Evangelia la liturgie I-a dela Luca: «*În vremea aceea sta Iisus lângă iezerul Genisaretului*».

Duminecă în 30 Septemvrie sf. muc. Gregoriu, Dumineca a 20-a după Rusalii, evangelia a II-a dela Luca: «*Zis-a Domnul, precum voiți să vă facă vouă oamenii*» glas 3 voscr. 9.

Cantor.